

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Lisa Thorsén

Människohandel för sexuella ändamål

Föreligger det konsensus mellan fenomenet och den straffrättsliga
regleringen?

Examensarbete
30 högskolepoäng

Heléne Örnemark Hansen

Straffrätt

Vårterminen 2011

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Syfte och frågeställning	8
1.2 Avgränsning	8
1.3 Metod och material	9
1.4 Disposition	10
2 FENOMENET MÄNNISKOHANDEL	11
2.1 Definition och gränsdragningar	12
2.2 Brottets kedjekaraktär	13
2.3 Orsaker till människohandel	15
2.4 Vem ligger bakom människohandeln	16
3 INTERNATIONELLA INSTRUMENT	18
3.1.1 Palermoprotokollet	18
3.1.2 EU:s direktiv	19
3.1.3 Europarådets konvention	21
4 LAGSTIFTNING	22
4.1 Människohandelsbrottet	23
4.1.1 Otillbörliga medel	23
4.1.1.1 Olaga tvång eller vilseledande	24
4.1.1.2 Utnyttjande av en persons utsatta belägenhet	24
4.1.1.3 Offer under 18 år	25
4.1.2 Handelsåtgärder	25
4.1.3 Utmönstringen av kontrollrekvisitet	26
4.1.3.1 Överföring eller mottagande av kontroll	27
4.1.4 Syfte; exploatering för sexuella ändamål	27
4.1.5 Samtycke, orsakssamband och uppsåt	28
4.2 Koppleri	28

5	PRAXIS	30
5.1	Rättsfallsanalys	30
5.1.1	Otillbörliga medel	31
5.1.1.1.1	Olaga tvång	31
5.1.1.1.2	Vilseledande	31
5.1.1.1.3	Utsatt ekonomisk situation	32
5.1.1.1.4	Utnyttjande av någons utsatta belägenhet	32
5.1.2	Kontrollrekvisitet	33
5.1.3	Orsakssamband och uppsåt	34
5.1.4	Sammanfattande slutsatser	34
6	BROTTSBEKÄMPANDE ÅTGÄRDER	36
6.1	Utrikesdepartementets strategi	37
6.2	Regeringens handlingsplan	38
6.2.1	Rikskriminalpolisen	40
7	ANALYS	42
7.1	Tillämpning och tolkning av lagstiftningen	42
7.1.1	Otillbörliga medel	42
7.1.2	Kontrollrekvisitet	45
7.2	Konsensus mellan människohandel som fenomen och den straffrättsliga regleringen	47
7.3	Andra möjligheter att effektivisera de straffrättsliga åtgärderna	49
8	SAMMANFATTANDE SLUTSATSER	52
	BILAGA A	55
	BILAGA B	56
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	57
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	61

Summary

Human trafficking for sexual purposes is a complex phenomenon and a global problem that upsets. Human trafficking is an acts aimed to subsequent exploit the victim and a crime which aim the protection of personal liberty and peace. It is also a complex problem, that includes human rights violations, organized crime, migration, gender, poverty and social, economic and political differences between countries. Human trafficking is often transnational and most victims are women and children, where offenders make use of land transfer to evade justice. Characteristically, the victims become dependent in relation to the perpetrators. Trafficking in people appears to have grown in recent years, all though the criminalization of buying sexual services has enabled us to hold down the number of human trafficking crimes in Sweden. Despite the fact that over 140 000 people in Europe are believed to fall victim to human trafficking every day, the number of reports and prosecutions of trafficking in Sweden are low.

Sweden is bounded to several international instruments. The instrument of greatest importance is the Palermo Protocol, which falls under the UN Convention against Transnational Organized Crime. This was the first common definition of trafficking for sexual purposes. Also the EU's directive on preventing and combating trafficking and protecting victims and the Council of Europe Convention against human trafficking are important instruments to the Swedish legislation and combat against human trafficking. The Swedish penal provision relating to trafficking can be found in Chapter 4, Section 1 a § Penal Code. This states that trafficking in persons means the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of coercion, of deception, or of a position of vulnerability, for the purpose of exploitation (such as sexual exploitation). In the case of victims under eighteen years of age, it shall be regarded as human trafficking even if no improper means have been used. Previously, to be a criminal act, it was required that the perpetrator by his acts had taken control of the victim, this is since July 1, 2010 excised.

Through several changes of the criminal law in recent years the legislature has attempted to make the regulation of human trafficking more efficient. Despite this, both prosecutors and courts have had difficulties to interpret the law because of the complexity of the trafficking procedure. Unfortunately there is no material that indicates that the interpretation has become easier since shedding of the required control. In particular, the interpretation of improper means has caused difficulties, while this is based on the living conditions of the victim. Theses will then have to be matched with the offenders' individual responsible. Furthermore, human trafficking is combated by several policy areas and by different organizations and agencies, which often have different views of the phenomenon. In recent years the government has been focusing on developing the combat against

human trafficking, including education, increased resources for police and justice system and a coordinated approach to trafficking for sexual purposes. All these measures are important to combat sex trafficking and an efficient regulation of the phenomenon.

Sammanfattning

Människohandel för sexuella ändamål är ett komplext fenomen och ett globalt problem som både berör och upprör. Människohandel är gärningar som syftar till ett efterföljande utnyttjande av offret och ett brott där skyddssyftet är personlig frihet och frid. Det är också ett sammansatt problem, det vill säga att det innefattar bland annat brott mot mänskliga rättigheter, organiserad brottslighet, migrationsfrågor, jämlikhet, fattigdom samt sociala, ekonomiska och politiska skillnader mellan länder. Människohandel som brott innefattar flera olika led och moment och är ofta gränsöverskridande. Framförallt är det kvinnor och barn som transporteras mellan länder för att utnyttjas, där gärningsmännen utnyttjar landsöverföringen för att undgå lagföring. Utmärkande är att offren försätts i beroendeställning i förhållande till gärningsmännen. Människohandeln förefaller att ha växt under de senaste åren även om införandet av förbudet mot köp av sexuella tjänster gjort att vi kunnat hålla mer antalet människohandelsbrott i Sverige. Trots att över 140 000 människor tros falla offer för människohandel i Europa varje dag, så är antalet anmälningar av människohandel för sexuella ändamål i Sverige få och antalet lagföringar ännu färre.

Sverige är bunden till ett flertal internationella instrument. Det instrument som är av störst betydelse är det så kallade Palermoprotokollet, som faller under FN:s konvention om gränsöverskridande organiserad brottslighet. Genom detta fick vi för första gången en gemensam definition av människohandel för sexuella ändamål. Även EU:s direktiv om förebyggande och bekämpande av människohandel samt skydd av offer och Europarådets konvention om bekämpande av människohandel har betydelse för den svenska lagstiftningen och bekämpningen av människohandel för sexuella ändamål. Den svenska straffbestämmelsen avseende människohandel för sexuella ändamål återfinns i 4 kap 1 a§ BrB. Förenklat innebär människohandel att genom ett otillbörligt medel genomföra en handelsåtgärd i utnyttjandesyfte (såsom att personen ska utnyttjas för sexuell exploatering). När det gäller personer under 18 år ska det dessutom anses som människohandel även om inget otillbörligt medel använts. Tidigare fanns även ett så kallat kontrollrekvisit i den svenska straffregleringen, vilket innebar att gärningsmannen genom åtgärderna skulle ha tagit kontroll över offret, detta är sedan den 1 juli 2010 utmönstrat.

Genom ett flertal förändringar av den straffrättsliga regleringen under de senaste åren har lagstiftaren försökt göra den straffrättsliga regleringen mer effektiv. Trots detta är förarbetena svåra att tolka utifrån det komplexa förhållande som människohandelsförfarandet ofta kan vara. Likaså har både åklagare och domstolar haft svårigheter med att tolka och tillämpa rekvisiten i lagstiftningen. Tyvärr finns det inget material som visar på huruvida arbetet underlättats sedan utmönstringen av kontrollrekvisitet. Framförallt är det rekvisitet otillbörliga medel som vållat störst svårigheter, då detta delvis

tar sikte på strukturella förhållanden och den levnadssituation som offren kommer från. Dessa ska sedan jämkas samman med ett individuellt gärningsmannansvar. Samtidigt behandlas människohandel som fenomen inom flera olika politikområden samt av olika organisationer och myndigheter, vilka ofta har olika utgångspunkter i sin syn på fenomenet och orsakerna till dess uppkomst. Regeringen har dock under de senaste åren haft ett tydligt fokus på att utveckla arbetet i kampen mot människohandel för sexuella ändamål, bland annat genom utbildning, ökade resurser till polis och rättsväsende och en samordnad syn på människohandel för sexuella ändamål. Alla dessa åtgärder är av vikt för att bekämpa människohandel för sexuella ändamål och effektivisera förståelsen och regleringen av fenomenet.

Förord

Tack till familj, vänner och min handledare Helén Örnemark Hansen som stöttat mig under arbetet med denna uppsats.

Förkortningar

Art.	Artikel
BrB	Brottsbalken (1962:700)
BRÅ	Brottsförebygganderådet
EKMR	Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna
EU	Europeiska unionen
FN	Förenta nationerna
HD	Högsta Domstolen
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
RKP	Rikskriminalpolisen
Rskr.	Riksdagsskrivelse
SOU	Statens offentliga utredningar
UNDOC	United Nations Office on Drugs and Crime
UN.GIFT	United Nations Global Initiativet o Fight Human Trafficking
UtlL	Utlänningslagen

1 Inledning

Människohandel för sexuella ändamål är ett allvarligt brott och ett globalt problem som både berör och upprör. Huvudsakligen är det ett komplext och dolt fenomen där framförallt kvinnor och barn genom vilseledande, våld och förödmjukelser tvingas in i ett beroendeläge. Människohandel kan till stor del ses som ett symptom på fattigdom, brist på jämställdhet och respekt för mänskliga rättigheter. Detta tillsammans med globala faktorer, gränser som öppnats och den ekonomiska och sociala utvecklingsnivån i Europa bidrar till att göra människohandel till en lönsam verksamhet för kriminella grupper och den organiserade brottsligheten. Tillgång, efterfrågan och ekonomisk vinning är de centrala utgångspunkterna. Sverige är inte förskonat. Under de senaste åren har det framkommit att allt fler av de som utnyttjas i prostitution i Sverige kommer från fattiga regioner i Europa och andra delar av världen.¹ Människohandel är inte endast ett hot utifrån utan i högsta grad aktuellt inom gemenskapen; kvinnor rekryteras i Baltikum och köps av svenska män. En något förenklad men dock sanningsenlig bild.

Att människohandel är ett komplext fenomen märks även genom det stora antal instrument, dokument och utredningar som finns på området. Flera olika samhällsinstanser är involverade i bekämpningen av människohandeln, allt från lagstiftande organ, rättstillämpningen, myndigheter och frivilligorganisationer. Dock sker arbetet ofta utifrån olika utgångspunkter, vilket ibland skapar svårigheter att få en överblick och se vad som är problemets kärna. Detta är något som även återspeglas i den straffrättsliga lagstiftningen. Människohandel för sexuella ändamål är ett förhållandevis nytillkommet brott i den svenska straffrätten, trots detta har regleringen redan hunnit förändras ett antal gånger sedan införandet 2002. Detta, i kombination med att relativt få fall av människohandel för sexuella ändamål anmäls och lagförs överhuvudtaget, gör att den praxis som finns på området är relativt knapphändig.

Trots dessa svårigheter är människohandel för sexuella ändamål ett område som är viktigt att uppmärksamma och bekämpa. Människohandel kan inte bara få förödande konsekvenser för offren utan kan också påverka samhället negativt på lång sikt. Människohandel för sexuella ändamål förstärker patriarkala attityder och påverkar vår syn på jämställdhet och kvinnors och mäns sexualitet. Människohandeln omsätter dessutom stora summor pengar som bidrar till att finansiera den organiserade brottsligheten. Höga vinster i kombination med låg risk att åka fast lockar allt fler till verksamheten, något som i längden kan underminera samhällsekonomin och försvåra upprätthållandet av rättsstaten.²

---

¹ Regeringen, *Handlingsplan mot prostitution och människohandel*, 2007/08:167, s.3f.

² Utrikesdepartementet, *Fattigdom och människohandel – En strategi för bekämpning av människohandel genom Sveriges internationella utvecklingssamarbete*, s.10.

I slutändan är det dock två centrala faktorer som gör att fenomenet kan fortgå; tillgång och efterfrågan. För att kunna bekämpa människohandel för sexuella ändamål är det inte bara av vikt att vi har en förståelse för hur och varför dessa uppstår och hur fenomenet de skapar ser ut, utan även att vi har en effektiv lagstiftning som är tillämpbar.

1.1 Syfte och frågeställning

Det övergripande syftet med denna uppsats är att ge en överblick av gällande rätt avseende människohandel för sexuella ändamål. Att lagstiftningen förändrats ett antal gånger de senaste åren samt att ämnet ständigt är aktuellt både nationellt och internationellt gör att det finns ett kontinuerligt behov av att tolka och analysera hur vi bemöter problemet från ett straffrättsligt perspektiv. Syftet är framförallt att studera den svenska straffrättsliga regleringen avseende människohandel för sexuella ändamål, men även hur väl den stämmer överens med fenomenet sexuell människohandel. Människohandel skiljer sig åt från annan brottslighet genom att den i viss mån kan ses som en samhällsföreteelse på ett strukturellt plan och inte bara en individuell brottsföreteelse. Därför har jag valt att även belysa de straffrättsliga åtgärderna ur ett vidare perspektiv. Den deskriptiva delen samt analysen är således uppbyggt kring följande frågeställningar:

- Hur ser den svenska straffrättsliga regleringen avseende människohandel ut?
- Vilka tillämpningssvårigheter finns det?
- Råder det en konsensus mellan fenomenet människohandel för sexuella ändamål och den straffrättsliga regleringen?
- Finns det andra möjligheter att effektivisera lagstiftningen än genom brottskonstruktionen?

1.2 Avgränsning

Jag har valt att fokusera på människohandel för *sexuella ändamål*. Även om detta syfte inte kontinuerligt skrivs ut i den följande framställningen är det alltså sexuella ändamål som analysen avser. Dock bör det betonas att lagstiftningens rekvisit i övrigt gäller för alla typer av människohandel.

Jag har med undantag för den inledande bakgrunden om fenomenet valt att inrikta mig på hur människohandeln berör det svenska samhället. Detta innebär att jag avgränsat mig från hur fenomenet ser ut internationellt. Istället ligger fokus på Europa då det främst är främst är från europeiska länder som människohandelsoffren kommer till Sverige. Jag har också valt att avgränsa mig från på ingående beskrivningar av den organiserade brottsligheten. Samma utgångspunkter ligger till grund för avgränsningen av materialet till de avsnitt som behandlar den straffrättsliga regleringen av

brottet. Jag har valt att ta upp de internationella och europeiska instrument som haft störst betydelse för den svenska regleringen och övriga brottsbekämpande insatser, men i övrigt har jag valt att inte gå in närmare på det stora antalet instrument, organisationer och samarbeten som finns för att bekämpa människohandeln. Ur ett svenskt perspektiv har jag valt att inte gå närmare in på straffsatserna för människohandelsbrottet, trots att dessa eventuellt kan ha betydelse för effektiviteten, eller de lagregleringar som finns till skydd och stöd för offren. Slutligen har jag endast valt att kort ta upp de myndighetsåtgärder vilka har ett direkt samband med den straffrättsliga regleringen, trots att det förutom dessa finns betydligt fler myndigheter och organisationer i Sverige som arbetar med att bekämpa människohandel för sexuella ändamål.

1.3 Metod och material

Metoden i detta arbete består inte endast av den rent rättsdogmatiska, men kan liknas vid rättsdogmatisk i en vid mening. Den rättsdogmatiska metoden har som huvudsyfte att fastställa vad gällande rätt är inom ett visst område. Detta görs genom studier av de juridiska rättskällorna; lag, förarbeten, praxis och doktrin. Genom rättskällevärdet värderas sedan de rättsliga källorna. Genom den rättsdogmatiska metoden beskrivs, tolkas och analyseras alltså innehållet i de traditionella källorna för att komma fram till vad gällande rätt är. I den rättsdogmatiska metoden ses rättsvetaren som en deltagande aktör och anlägger ett inifrånperspektiv. I vidare mening kan den rättsdogmatiska metoden även innefatta mer fristående analyser och andra infallsvinklar än de strikt rättsdogmatiska. Det vill säga inte bara fastställa vad gällande rätt är utan även tänga frågan varför den ser ut som den gör. Detta förfarande närmar sig delvis en rättsvetenskaplig metod, där syftet är att söka och förmedla kunskap om rätten. Den rättsvetenskapliga metoden är betydligt bredare och innefattar såväl den rättsdogmatiska metoden som rättskällevärdet. I den rättsvetenskapliga metoden är det således befogat att ta in även andra källor än de klassiskt rättsdogmatiska.³

För att få svar på min frågeställning har förståelsen och tolkningen av gällande rätt avseende människohandel för sexuella ändamål varit av avgörande betydelse. Därför har metoden varit den rättsdogmatiska i denna del. Framst har jag använt mig av lag och förarbeten. Jag har även studerat praxis på området. Eftersom det inte finns något avgörande från Högsta domstolen och förhållandevis få rättsfall även i övrigt, så kan dessa rättsfall snarare liknas vid sekundära källor. Trots detta har jag valt att göra en rättsfallsanalys för att få viss vägledning inför min analys om hur domstolarna uppfattar gällande rätt och hur lagstiftningen fungerar i praktiken. Rättsfallen är utvalda för att belysa de områden som tagits upp som problematiska i den övriga litteraturen. För att ge en bakgrund till människohandel för sexuella ändamål som fenomen har jag framförallt använt mig av material från myndigheter samt artiklar och utredningar

---

³ Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, s.36ff.

gjorda av internationella organ såsom FN. Samma sak gäller det avslutande kapitlet om övriga åtgärder för att bekämpa människohandel från olika myndigheters håll, vilket är till för att belysa regleringens effektivitet ur ett bredare tillämpningsperspektiv. Denna del är alltså mer rättsvetenskaplig. Trots denna bredd på källorna anser jag att användningen är befogad, dels med utgångspunkt i frågeställningen och dels då källorna är omsorgsfullt utvalda från seriösa organ.

1.4 Disposition

För att kunna svara på min frågeställning och för att läsaren ska förstå bakgrunden till den straffrättsliga regleringen är den inledande delen av arbetet en översikt av människohandel för sexuella ändamål som fenomen. Därefter följer en kortare framställning av de internationella instrument som har störst betydelse för den svenska lagstiftningen från FN, EU och Europarådet. Vidare görs en genomgång av den straffrättsliga lagstiftningen avseende människohandel, dels utifrån hur lagen utvecklats och dels med utgångspunkt i förståelsen av de olika rekvisiten. Dessutom tas i detta avsnitt även straffbestämmelsen för koppleri upp, då detta brott ofta kopplas samman med människohandel för sexuella ändamål. I efterföljande avsnitt redogörs för praxis avseende människohandel för sexuella ändamål, där fokus ligger på de rekvisit som tagits upp som svårtolkade i den övriga litteraturen. Dels görs en kort genomgång av domstolarnas tolkning och dels en kort sammanfattning av egna sammanfattande slutsatser angående dessa. I det sista deskriptiva kapitlet följer en kort sammanfattning av Regeringens, Utrikesdepartementets och Rikspolisstyrelsens strategier för att bekämpa människohandel för sexuella ändamål, där fokus ligger på sambandet med de straffrättsliga åtgärderna. Avslutningsvis följer en analys och ett kortare kapitel med sammanfattande slutsatser där bekämpningen av människohandel för sexuella ändamål analyseras utifrån den inledande frågeställningen.

2 Fenomenet människohandel

FN:s rapport ”Global Report on Trafficking in Persons” från 2009 baseras på data från 155 länder och är den första globala utvärderingen av människohandel och vad som görs för att bekämpa den. FN uppskattar att upp till 4 miljoner, främst kvinnor och barn, är offer för människohandel varje år och att majoriteten utnyttjas sexuellt. Dock påtalas fortfarande bristen på data angående den faktiska förekomsten av människohandel och huruvida denna har minskat de senaste åren. Rapporten pekar även på att människohandel är en av de snabbast växande inkomstkällorna för den organiserade brottsligheten. Stora vinster finns att göra och människohandeln jämförs ofta med drog- och vapensmugglingen. FN uppskattar att organiserade brottsnätverk och kriminella grupper tjänar cirka 7 miljarder dollar varje år på människohandel, merparten för sexuella ändamål.⁴ Enligt UNDOC:s senaste rapport från 2010 om människohandel för sexuella ändamål i Europa så är över 140 000 människor offer för människohandel i Europa varje dag. Vidare dras uppskattningsvis 70 000 nya offer in i denna typ av människohandel varje år, en trend som troligtvis är stabil.⁵ Mer än hälften av offren tros komma från Ryssland eller någon av de baltiska länderna, medan övriga främst kommer från Ungern, Tjeckien, Slovakien, Moldavien och Rumänien.⁶ Uppskattningsvis omsätter denna marknad 3 miljarder dollar per år.⁷

Det finns inga uppdaterad information om omfattningen av människohandel i Sverige. De senaste siffrorna är från Rikskriminalens rapport 2003 där det uppskattas att 400-600 kvinnor kommer till Sverige varje år som offer för människohandel. Dock tros mörkertalen vara stora och Rikskriminalpolisen påtalar att uppskattningen bygger på hur mycket resurser polisen lägger ner på att finna denna typ av brottslighet.⁸ 2009 anmäldes totalt 34 brott om människohandel för sexuella ändamål i Sverige. Ingen av dessa anmälningar ledde till en fällande dom, dock dömdes sju personer för grovt koppleri, tre personer för koppleri, en för försök till koppleri och en för medhjälp till koppleri av människohandelsliknande karaktär. 2010 anmäldes 32 brott om människohandel för sexuella ändamål, varav sju var mot barn under 18 år.⁹ Enligt Rikskriminalpolisens rapport är det svårt att inskränka sig till att bedöma antalet offer utifrån de som ses som målsägande under människohandelsparagrafen, eftersom utredningarna ofta leder till åtal och domar om koppleri istället.¹⁰ Enligt Polismyndigheten i Stockholms län så är nya trender i brottsstatistiken under de senaste åren att fler offer och gärningspersoner är svenska medborgare, att ett ökat antal ärenden har

---

⁴ UNDOC, *Global Report on Trafficking in Persons*, s.6ff. samt RKP, *Människohandel för sexuella och andra ändamål 2009*, Rapport 2010:5, s.9.

⁵ UNDOC, *Trafficking in Persons to Europe for sexual exploitation*, s.1ff.

⁶ Prop. 2003/04:111, Ett utvidgat ansvar för människohandel, s.9.

⁷ UNDOC, *Trafficking in Persons to Europe for sexual exploitation*, s.1ff.

⁸ Regeringen, *Handlingsplan mot prostitution och människohandel*, 2007/08:167, s.5.

⁹ Hemsida 1: BRÅ, *Anmälda brott 2010*, 2011-04-03.

¹⁰ RKP, Rapport 2010:5, s.6.

involverat offer med någon form av funktionshinder samt att kvinnor och flickor i vissa fall har rekryterats för att utnyttjas sexuellt av flera män samtidigt genom gruppvåldtäkter på hotellrum och i lägenheter.¹¹

2.1 Definition och gränsdragningar

Människohandel är gärningar som syftar till ett efterföljande utnyttjande av offret. Människohandel är ett brott mot en person där skyddssyftet är personlig frihet och frid. Det är också ett sammansatt problem, det vill säga att det innefattar bland annat brott mot mänskliga rättigheter, organiserad brottslighet, migrationsfrågor, jämlikhet, fattigdom samt sociala, ekonomiska och politiska skillnader mellan länder. Människohandel som brott innefattar flera olika led och moment och är ofta gränsöverskridande. Framförallt är det kvinnor och barn som transporteras mellan länder för att utnyttjas, där gärningsmännen utnyttjar landsöverföringen för att undgå lagföring. Utmärkande är att offren försätts i beroendeställning i förhållande till gärningsmännen. Människohandeln förefaller att ha växt under de senaste åren även om införandet av förbudet mot köp av sexuella tjänster gjort att vi kunnat hålla mer antalet människohandelsbrott i Sverige. Människosmuggling utgör ofta en del i människohandeln, men behöver inte göra det. Människosmuggling innebär organiserade former av olovlig invandring men är en brottstyp som anses riktad mot staten och där smugglarnas och de smugglades intressen ofta sammanfaller.¹²

Den grundläggande definitionen av människohandel finns i FN:s konvention om gränsöverskridande organiserad brottslighet och dess protokoll om människohandel, det så kallade Palermoprotokollet.¹³ Enligt detta avses med människohandel att rekrytera, transportera, överföra, inhysa eller motta personer genom hot om eller bruk av våld eller andra former av tvång, bortförande, bedrägeri, vilseledande, maktmissbruk eller missbruk av en persons utsatta belägenhet eller givande eller mottagande av betalning eller förmåner för att erhålla samtycke från en person som har kontroll över en person i syfte att utnyttja denna person. Utnyttjande ska innebära åtminstone utnyttjande av andras prostitution eller andra former av sexuellt utnyttjande, tvångsarbete eller tvångstjänst, slaveri eller med slaveri jämförbara bruk och sedvänjor, trälldom och avlägsnande av organ.¹⁴

Förenklat innebär människohandel att genom otillbörliga medel (såsom att genom tvång, hot, våld eller andra otillbörliga påtryckningar) genomföra en handelsåtgärd (såsom rekrytering, förflyttning eller inhysande av en person)

---

¹¹ RKP, Rapport 2010:5, s.21.

¹² Prop. 2003/04:111, s.8.

¹³ UN Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, (*Tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn, till Förenta nationernas konvention den 15 november 2000 mot gränsöverskridande organiserad brottslighet*), Palermoprotokollet, art.3.

¹⁴ Palermoprotokollet, art.3.

i utnyttjandesyfte (såsom att personen ska utnyttjas för sexuell exploatering). I protokollet stadgas det även att det ska ses som människohandel oavsett om det förelegat samtycke från offrets sida avseende exploateringen, så länge som något av de ovanstående medlen använts. När det gäller personer under 18 år ska det dessutom anses som människohandel även om inget otillbörligt medel använts.¹⁵

2.2 Brottets kedjekaraktär

Människohandel är både ett sammansatt begrepp och fenomen. Handeln med människor kan, som definitionen vittnar om, ses som en process med tre faser; rekrytering, transport och utnyttjande. Under denna process sker ofta en serie av kränkningar av offrets rättigheter, inte bara genom det slutliga utnyttjandesyftet utan även genom att till exempel stöld av resehandlingar, bedrägeri, misshandel etc. Flera olika gärningsmän kan också vara inblandade och delta under olika steg i processen, vilket innebär att människohandel som begrepp inte är en handling utan ofta flera olika som innefattar flera personer och där kränkningarna begås på olika orter och över tid. Människohandel som ett begrepp och som en brottsbeskrivning ska således innefatta hela denna sammansatta verklighet, vilket är en av svårigheterna med fenomenet. Fenomenet hänger dessutom samman med en rad andra företeelser såsom människosmuggling, prostitution, migration och barnarbete.¹⁶

Människohandel för sexuella ändamål handlar främst om tillgång och efterfrågan. Framförallt är det kvinnor och barn som rekryteras, transporteras, säljs och köps för att exploateras och utsätts för prostitution. Handeln med människor för sexuella ändamål är ofta gränsöverskridande och omfattar ursprungsländer, transitländer och destinationsländer.¹⁷ För att få ett helhetsperspektiv av människohandel är det viktigt att hela kedjan kartläggs och att de olika aspekterna analyseras. Varje länk i kedjan är av vikt för utformningen av brottsförebyggande och brottsbekämpande strategier: mannen som kund, kvinnan som säljer, kriminella grupper och hjälpredor som organiserar handeln.¹⁸

Ett typfall för människohandel för sexuella ändamål är en ung kvinna från en fattig familj i ett mindre välbärgat land, som under förespeglingar om välavlönat arbete och ett annat liv, lockas till ett nytt land av en familjebekant. När kvinnan väl lämnat hembygden är det inte säkert att resan går dit som avtalats, arbetet visar sig vara prostitution och hon får inte den betalning som utlovats. Istället blir hon skyldig kontaktpersonen för

---

¹⁵ Utrikesdepartementet, *Fattigdom och människohandel – En strategi för bekämpning av människohandel genom Sveriges internationella utvecklingssamarbete*, s.6.

¹⁶ Utrikesdepartementets strategi, s.6.

¹⁷ Regeringen, 2007/08:167 s.4 samt Hemsida 2: Brottsoffermyndigheten, *Människohandel*, 2011-04-03.

¹⁸ BRÅ, *Sexuell människohandel – En fråga om tillgång och efterfrågan*, Rapport 2008:24, s.6.

resekostnader och uppehälle, en skuld som hon sedan måste arbeta av. Ofta känner kvinnan varken till trakten eller språket i det land hon befinner sig, hon blir fråntagen sina resehandlingar och har inga medel för att ta sig tillbaka hem.¹⁹

Sverige är ett land där det finns efterfrågan på sexuella tjänster och kan därför främst ses som mottagarland. Men detta innebär även att Sverige blir arena för etableringar av prostitutionsverksamheter och kriminalitet.²⁰ Flickorna och kvinnorna kommer främst från Östeuropa (Ryssland, Estland, Rumänien och Ungern) samt från Albanien, Thailand och Nigeria. Kvinnorna som utnyttjas i trafficking kommer vanligtvis från länder med låg välfärd där sociala skyddsnet saknas. Ofta rör det sig om samhällen som har genomgått stora förändringar på grund av ekonomiska kriser, politisk instabilitet eller väpnade konflikter och där kvinnors rättigheter är begränsade eller inte respekterade. Flertalet av kvinnorna som kommer till Sverige tillhör också en marginaliserad grupp även i sitt hemland, genom att till exempel komma från en minoritetsgrupp eller väldigt svåra sociala- eller ekonomiska förhållanden. Flera av kvinnorna har aldrig varit utanför sina hemländer tidigare och saknar kunskaper om det svenska samhället. Bristen på språkkunskaper medför även att de har svårigheter att söka hjälp. Det har dessutom visat sig att människohandelsoffer ofta har ett bristande förtroende för polisen och andra myndigheter samt är oroliga för att deras personliga säkerhet är hotad av repressalier från förövarna.²¹

Kvinnorna blir vanligtvis rekryterade via sociala nätverk i sitt hemland, där de lockas med ett bättre liv i väst, dock får de ofta betala resan själv och blir på så vis skuldsatta redan från början.²² Försäljningen av sexuella tjänster sker mestadels via annonser på eskortsidor på Internet som ofta lagts ut av människohandlare eller hallickar, men på ett sådant vis att det ska se ut som att kvinnorna själva ligger bakom. Rikskriminalpolisen misstänker i flera fall att det är organisationer som ligger bakom, då ett flertal av kvinnorna har fotograferats i liknande miljöer eller har liknande e-postadresser eller mobilnummer. Kvinnorna har vanligtvis ingen vetskap om vad som faktiskt står i annonserna, i synnerhet inte i de fall där det handlar om flickor och kvinnor som varken kan läsa eller skriva och inte heller kan språket.²³ Webbplatserna finns på servrar utomlands, främst i USA, och kan inte lokaliseras till Sverige. Ofta är webbplatserna i sig själva helt legitima och erbjuder plats till vem som helst som vill publicera på internet. Sexköpare kan idag även beställa kvinnor via en bokningscentral i utlandet där kvinnorna sedan skickas till Sverige eller någon annat land utifrån sexköparens önskemål. Direktiv om köpet förmedlas sedan via internet och sms.²⁴ Väl i Sverige blir kvinnorna sexuellt utnyttjade och lever ofta under slavliknande förhållande. Enligt Brottsförebyggande rådet behöver

---

¹⁹ Utrikesdepartementets strategi, s.7.

²⁰ BRÅ, Rapport 2008:24, s.7.

²¹ RKP, Rapport 2010:5, s.11.

²² BRÅ, Rapport 2008:24, s.8.

²³ RKP, Rapport 2010:5, s.6.

²⁴ RKP, Rapport 2010:5, s.11f.

människohandeln dock inte innefatta något synligt våld eller inlåsta kvinnor i lägenheter. Tvånget kan vara mycket mer subtilt, där övergreppen istället kan yttra sig genom att kvinnorna blir beroende av organisatörerna genom skulder, att de inte kan språket och inte har någon kontakt med samhället eller vet var de befinner sig. Medan de kvinnor som kommer till Sverige ofta är lågutbildade och fattiga, är den svenska sexköparen oftast en välutbildad man med arbete och regelbunden inkomst. Kunderna är generellt sett negativt inställda till att köpa tjänster av kvinnor utsatta för trafficking. Något som organisatörerna är medvetna om och därför utformar annonser som ger sken av att kvinnorna är självständiga entreprenörer. Enligt Rikskriminalpolisen är dock införandet av förbudet mot sexköp något som gjort det mindre attraktivt både för organisationer att etablera sig i Sverige och för kunder att köpa sexuella tjänster.²⁵

2.3 Orsaker till människohandel

Människohandel är ett komplext brott då det finns såväl omedelbara och utlösande faktorer men även underliggande och mer strukturella faktorer till brottet. Orsakerna till människohandel kan sökas i såväl politiska, ekonomiska, sociala och kulturella faktorer. Den globala människohandeln kan ses som en följd av fattigdom, kvinnor och barns underordnade ställning, bristande skydd för mänskliga rättigheter samt efterfrågan på människor för sexuell exploatering. Vidare kan människohandel också analyseras utifrån ett efterfrågeperspektiv, där hög efterfrågan samt låg risk att åtalas för brott gör det till en attraktiv arena för kriminella organisationer att göra stora vinster. Enligt Utrikesdepartementets strategi kan orsakerna till människohandel delas in i tre grupper: Ekonomiska, sociokulturella samt legala och politiska orsaker.²⁶

Bland de ekonomiska orsakerna på tillgångssidan nämns bland annat den ojämna fördelningen av resurser och bristen på inkomstmöjligheter för framförallt för kvinnor i ursprungsländerna. Arbetsmarknaden för kvinnor är mycket begränsad och i de fall som arbete finns så handlar det ofta om tjänster under slavliknande förhållanden med dåliga arbetsvillkor och låga löner. Detta i kombination med bristande socialförsäkringssystem och brist på kostnadsfri utbildning gör att kvinnor hamnar i en utsatt situation.

De ekonomiska orsakerna på efterfrågesidan är framförallt möjligheterna att göra stora vinster inom sexhandeln. Efterfrågan på sexuella tjänster är utbredd och lönsamheten inom prostitutionsindustrin hög. Den ekonomiska globaliseringen tillsammans med nya medier har också underlättat för den organiserade brottsligheten och gjort det lättare för kriminella grupper att länka ihop olika områden och förena sig med varandra.²⁷

---

²⁵ BRÅ, Rapport 2008:24, s.8ff.

²⁶ Utrikesdepartementets strategi, s.11.

²⁷ Ibid, s.11f.

En av de viktigaste sociokulturella faktorerna bakom människohandel för sexuella ändamål är de patriarkala strukturerna som präglar både samhället och enskilda familjer. Dessa bidrar både till att exponera framförallt kvinnor åt människohandel och är en huvudorsak till att det finns en efterfrågan på sexuella tjänster. Synen på mäns och kvinnors sexualitet är en viktig del av detta, bland annat mäns önskan att kontrollera flickor och kvinnors sexualitet. Föreställningarna om mäns sexualitet som naturgiven, medan flickors och kvinnors sexualitet skuld- och skambeläggs vidmakthålls fortfarande i många samhällen. Rådande acceptans för prostitution och sexhandel kan ses som ett tecken på detta. Mäns våld mot kvinnor, missbruk och andra missförhållande i hemmet är andra uttryck för samma sak. För kvinnor kan denna stigmatisering leda till att de lättare blir offer för andras utnyttjande. Samtidigt så sprids den västerländska livsstilen och konsumtionsmönstret via medier och varumarknaden, vilket lockar framförallt unga människor att tjäna pengar och skapa sig ett nytt liv i ett land där det finns hopp om en bättre framtid. Detta kan göra ungdomar mer sårbara och bidra till att de hamnar i händerna på människohandlare.²⁸

Bland de legala och politiska orsakerna är det framförallt bristen på tillfredsställande lagstiftning, fungerande förvaltning och ett effektivt rättsväsende som gör att vi inte kommer åt människohandeln. Trots att de flesta länder anslutit sig till internationella instrument saknas det ofta på nationell nivå en fungerande lagsstiftning och en uttalad politik mot människohandel. I de fall den finns så brister den ofta i sin tillämpning, i synnerhet då många länder ger dåligt stöd till kvinnor och barn som utsatts för olika former av övergrepp. Korruption inom polisväsendet och dålig samordning mellan olika myndigheter är andra orsaker till att människohandeln är svåråtkomlig. Från ett europeiskt perspektiv har det även konstaterats att minskade möjligheter att lagligt immigrera ökar risken för människohandel. På efterfrågesidan är det bristande lagföring gentemot de som tjänar på människohandeln och gentemot sexköparna som är den viktigaste faktorn. Detta beror både på att risken för upptäckt är liten, att det är svårt att få fram bevisning samt att incitamentet minskar med relativt låga straffsatser.²⁹

2.4 Vem ligger bakom människohandeln

Enligt regeringens handlingsplan har utvecklingen under de senaste åren gått mot ett allt starkare samband mellan prostitution, människohandel för sexuella ändamål och gränsöverskridande organiserad brottslighet.³⁰ Det finns ofta flera aktörer som är inblandade i den sexuella människohandeln. De brottsliga grupperingar som man har kännedom om i Sverige är ofta av mindre storlek, men misstankar finns om att dessa kan vara delar av större organisationer i ursprungsländerna. Nätverken består både av män och

---

²⁸ Utrikesdepartementets strategi, s.14.

²⁹ Ibid, s.15.

³⁰ Regeringen 2007/08:167, s.2.

kvinnor. Organisationerna kan ha kopplingar till den organiserade brottsligheten, men det behöver inte med nödvändighet vara så. Det kan också vara grupperingar av familjeliknande konstellationer som försörjer sig på att utnyttja personer för olika ändamål. Många av de kvinnor som är involverade har först själva utnyttjats för prostitution och sedan rekryterats högre upp i det brottsliga nätverket. Rättsfall visar på att i princip alla personer som dömts för människohandel för sexuella ändamål eller koppleri har haft stark anknytning till det land som offren kommit från. Gärningspersonerna har således haft god kännedom om offrens levnadsförhållande och sociala situation, som de sedan utnyttjat för att rekrytera och kontrollera kvinnorna. Majoriteten av gärningsmännen har dock även haft en stark anknytning till Sverige och behärskar det svenska språket, till skillnad från de utnyttjade kvinnorna.³¹

Enligt Brottsförebyggande rådet så förutsätter en omfattande människohandel en större organisation. Detta innebär inte bara en kontinuerlig tillgång till kvinnor för sexuella tjänster utan även logistiken runtomkring kräver resurser. Detta innefattar exempelvis rekryterare, ledsagare för kvinnorna i Sverige, annonsörer och indrivare av intäkterna. På så vis skapas en större kriminell arbetsmarknad även utanför den egentliga handeln. I nätverken gör BRÅ en uppdelning mellan människor som fungerar som profitörer och främjare. Profitörerna är de som gör en vinst på handeln, medan främjarna är de som omedvetet eller medvetet bidrar till att handeln kan fortgå genom sina positioner som exempelvis taxichaufförer, hotellpersonal och tillhandahållare av lägenheter. Dock påtalar man även här att de flesta nätverken i Sverige är av småskalig natur med låg organisationsgrad. Penningtransaktioner till och från organisationerna ger dock indikationer på att dessa kan tillhöra större internationella nätverk vilken gör att fokus på dessa är viktigt för att komma åt människohandeln.³²

Aktörerna kan även delas in i grupper under rekrytering (profitörer, rekryterare, urkundsförfalskare), transport (människosmugglare, guider) och koppleri (människohandlare/kopplare, organiserade chaufförer, indrivare, torpeder, penningtvättare och sexköpare).³³ Majoriteten av ärenden som analyserats av BRÅ har kopplingar till andra kriminella aktiviteter än människohandel och koppleri. I huvudsak rör det sig dock oftast om småskalig brottslighet såsom hot, våld, våldtäkt, snatteri, rån och visst narkotikainnehav. I ett fåtal fall har mer multikriminella nätverk upptäckts som även sysslar med t.ex. grov narkotikabrottslighet.³⁴

---

³¹ RKP, Rapport 2010:5, s.6.

³² BRÅ, Rapport 2008:24, s.7f.

³³ Ibid, s.35.

³⁴ Ibid, s.39.

3 Internationella instrument

För att kunna se på hur den svenska lagstiftningen och åtgärderna är utformade krävs först en överblick av de internationella och europeiska dokument som dessa grundar sig på. Det ska dock betonas att det finns ett flertal olika instrument, rambeslut och direktiv som berör området människohandel för sexuella ändamål på olika sätt. Det är i detta sammanhang inte möjligt att redogöra för alla dessa. Jag har därför valt att närmare redovisa FN:s tilläggsprotokoll till konventionen om gränsöverskridande organiserad brottslighet, det så kallade Palermoprotokollet³⁵, EU:s direktiv om förebyggande och bekämpande av människohandel samt skydd av offer³⁶ och Europarådets konvention om handel med människor.³⁷ Då den materiella rätten och de internationella instrumentens betydelse för utformningen av den svenska lagstiftningen kommer att tas upp i ett senare kapitel har jag valt att inte explicit redogöra för de olika artiklarna nedan.

3.1.1 Palermoprotokollet

Det samlande dokumentet angående människohandel internationellt är FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet och dess tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn (hädanefter kallat Palermoprotokollet). Konventionen och protokollet undertecknades i december 2000, men trädde inte ikraft förrän den 25 september 2003. Samtliga av EU:s medlemsstater har undertecknat konventionen och Palermoprotokollet liksom även Europeiska kommissionen för gemenskapens räkning. Detta var första gången som man på global nivå genom ett rättsligt bindande dokument lyckades enas om en definition för människohandel.³⁸ Syftet med protokollet är att förebygga och bekämpa handel med människor, att bistå offren samt att främja samarbetet mellan staterna för att uppnå dessa syften (artikel 2). Inte endast straffrättsliga åtgärder tas upp utan krav ställs även på länderna i fråga om utbildningsåtgärder, forskning och samarbete för att skydda offer, minska efterfrågan och bekämpa fattigdom, underutveckling och brist på lika möjligheter (artikel 9). Som tidigare nämnts är det även i Palermoprotokollet som den grundläggande definitionen för människohandel återfinns, vilken den svenska lagstiftningen bygger på

---

³⁵ Tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn, till Förenta nationernas konvention den 15 november 2000 mot gränsöverskridande organiserad brottslighet.

³⁶ Europaparlamentet och rådets direktiv, av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF, 2011/36/EU.

³⁷ Europarådets konvention om bekämpande av människohandel, CETS 197.

³⁸ SOU 2008:41, *Människohandel och barnåktenskap – ett förstärkt straffrättsligt skydd*, s.46.

(artikel 3). Sverige beslutade den 26 maj 2004 att tillträda konventionen och tilläggsprotokollet efter att ha genomfört de lagändringar som ansågs nödvändiga.³⁹

FN arbetar också genom UNDOC och sitt globala program mot människohandel med ta fram fakta, utvärdera och ge teknisk assistans angående människohandelsbrottet.⁴⁰ Dessutom har särskilda verktyg utarbetats för att kunna användas i bekämpningen av människohandel inom rättsväsendet samt checklistor för att kunna utvärdera nationellt arbete med människohandel. UNDOC ger också ut guider för nationellt lagstiftningsarbete mot människohandel.⁴¹

3.1.2 EU:s direktiv

Människohandel har uppmärksammats alltmer inom ramen för EU-samarbetet under de senaste åren. Från EU:s håll ses människohandel som en allvarlig kränkning av de mänskliga rättigheterna. EU har framförallt utformat sina åtgärder med syftet att skydda offren för människohandel som oftast är kvinnor och barn, eftersom dessa ses som sårbara grupper. Därför ligger fokus på att förebygga och bekämpa människohandel, särskilt genom att stärka samarbetet och samordningen mellan medlemsstaternas polis- och rättsliga myndigheter. EU har också infört gemensamma rambestämmelser avseende frågor som kriminalisering och påföljder. Åtgärderna grundar sig på rättsakter där mål och prioriteringar fastställs, men målet är en del av ett större sammanhang för att skydda mot våld, sexturism och barnpornografi.⁴²

Länge var den främsta framgången inom det europeiska samarbetet EU:s rambeslut om bekämpande av människohandel som antogs vid EU:s ministerråd den 19 juli 2002.⁴³ Rambeslutet syftade framförallt till att harmonisera den materiella rätten och skapa gemensamma minimiregler för medlemsstaterna gällande straffrättsliga påföljder och andra former av straffrättsliga åtgärder mot människohandel. Rambeslutet omfattade människohandel för arbetskraftsexploatering och sexuell exploatering. Bland annat definierades straffbar människohandel, kriminalisering av osjälvständiga brottsformer, samt lägsta gemensamma maximistraff. Även frågor avseende ansvar för juridiska personer, jurisdiktion och brottsoffer behandlades.⁴⁴

---

³⁹ Riksdagsskrivelse 2003/04:232.

⁴⁰ Hemsida 3: UNDOC, *The UNDOC Global Programme against trafficking in human Beings*, GPAT, 2011-04-03.

⁴¹ Hemsida 2: Brottsoffermyndigheten, *Människohandel*, 2011-04-03.

⁴² Hemsida 4: EU:s officiella webbplats, *Kampen mot människohandel*, 2011-04-03.

⁴³ EU:s rambeslut av den 29 juli 2002 om bekämpande av människohandel (2002/629/RIF).

⁴⁴ Hemsida 5: The Swedish Government's Human Rights Website, *EU:s rättsliga samarbete mot människohandel*, 2011-04-03 samt EU:s rambeslut (2002/629/RIF).

Den 5 april 2011 antogs Europaparlamentets och Rådets direktiv om förebyggande och bekämpande av människohandel samt skydd av offer.⁴⁵ Direktivet ersätter det tidigare rambeslutet och var första gången som parlamentet skapade straffrätt sedan Lissabonfördraget trädde ikraft. Direktivet syftar till att skapa ett mer sammanhållet synsätt i kampen mot människohandel, att i större utsträckning förebygga och lagföra människohandelsbrott samt att skydda brottsoffren. Syftet är att fastställa gemensamma minimiregler angående brottsrekvisit och påföljder och på så sätt skapa en avskräckande miljö för de som bedriver människohandel.⁴⁶ Direktivet faller under EU:s arbete för jämställdhet och bygger på samma definition som Palermoprotokollet men stadgar vissa straffrättsliga åtgärder som går längre än det sistnämnda (art 1-2). Det nya direktivet har en bredare definition av utnyttjande än det tidigare rambeslutet, Palermoprotokollet och Europarådets konvention om bekämpande av människohandel. Bland annat har utnyttjandesyftena utvidgats med tiggeri, olaglig adoption och tvångsäktenskap (art 2). Det betonas även att ansvariga myndigheter i respektive medlemsstat ska ha tillgång till effektiva utredningsverktyg, såsom möjlighet till avlyssning av kommunikation, dold övervakning, övervakning av bankkonton och annan ekonomisk utredning (art 9). I och med det nya direktivet införs också ett maximistraff på minst 10 år för brott som har begåtts under särskilt allvarliga omständigheter. Exempel på allvarliga omständigheter är brott som har begåtts mot barn, brott som har begåtts inom ramen av en kriminell organisation, om det förelegat fara för offrets liv eller om grovt våld använts (art 4). Medlemsstaterna ska också se till att vinning av brotten beslagtas och konfiskeras (art 7). De nya reglerna stärker även offrens skydd genom att hjälp ska ges före, under och en lämplig tid efter de straffrättsliga förfarandena, oberoende av offrets vilja att vittna (art 11-12). En europeisk anti-trafficking koordinator ska utses för att se över och koordinera och sammanställa EU:s arbete mot människohandel. EU länderna har två år på sig att införliva direktivet i nationell lagstiftning. Intressant är även att EU poängterar att medlemsländerna bör överväga möjligheten att införa påföljder för dem som utnyttjar tjänster från offer för människohandel för att motverka efterfrågan. Detta är dock inget krav (art 18).⁴⁷ Svensk lagstiftning anses i stora drag vara överensstämmande med det nya direktivet. Dock uppställer direktivet vissa krav på preskription som gör att svensk lagstiftning bör ses över. Enligt direktivet bör medlemsländerna dessutom se över möjligheten att införa anonymitet för vittnen och förhörspersoner, detta har dock ansetts strida mot svensk rätt.⁴⁸ Vidare öppnar det nya direktivet upp för utvidgad jurisdiktion avseende människohandelsbrott, något som Sverige redan tagit ställning till genom en lagändring 2010 där kravet på dubbel straffbarhet gällande människohandel tagits bort.⁴⁹

---

⁴⁵ Europaparlamentet och rådets direktiv av den 5 april 2011, 2011/36/EU.

⁴⁶ Faktapromemoria, *Direktiv mot människohandel*, 2009/10:FPM64, s.1.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid, s.5f.

⁴⁹ Prop. 2009/10:152, *Förstärkt straffrättsligt skydd mot människohandel*, s.24.

3.1.3 Europarådets konvention

Europarådets konvention om bekämpande av människohandel trädde ikraft den 1 februari 2008.⁵⁰ Konventionen utarbetades främst för att komplettera Palermoprotokollet genom att stärka offrens rättigheter och tillhandahålla en övervakningsmekanism. Konventionen har tre övergripande syften: Att förebygga människohandel, att värna om de mänskliga rättigheterna för brottsoffren samt att säkerställa att åtal och utredningar genomförs effektivt och slutligen att främja det internationella samarbetet i kampen mot människohandel. Konventionen täcker all form av människohandel, såväl nationell som gränsöverskridande, och har i övrigt en definition av människohandel som bygger på Palermoprotokollets huvudrekvisit; att genom ett otillbörligt medel genomföra en handelsåtgärd i utnyttjandesyfte (art 4). Sverige undertecknade konventionen 2005 och tillträdde denna den 19 maj 2010.⁵¹ De krav som konventioner uppställer på kriminalisering är att anse som identiska med Palermoprotokollet och EU:s direktiv (tidigare rambeslut), således kan Sverige enligt regeringen anses ha uppfyllt dessa krav.⁵² Dock uppställer konventionen även krav på att offrets privatliv ska skyddas under domstolsförhandlingen, vilket föranledde en svensk lagändring 2010 där människohandel fördes in som ett möjligt undantag från kravet på offentlig domstolsförhandling.⁵³ Bland annat till följd av direktivet togs även kravet på dubbel straffbarhet bort avseende människohandel, med reservation för att Sverige förbehöll sig rätten att inte behöva utöva domsrätt över brott som begåtts enligt konventionen endast med anledning av att det begåtts mot en svensk medborgare.⁵⁴

---

⁵⁰ Europarådets konvention om bekämpande av människohandel, CETS 197.

⁵¹ Riksdagsskrivelse 2009/10:273.

⁵² Prop. 2009/10:152, s.44ff.

⁵³ Prop. 2009/10:152, s.52 (se OSL 35:12 §).

⁵⁴ Prop. 2009/10:152, s.24 (se BrB 2:2 § 4 st).

4 Lagstiftning

Den 1 juli 2002 infördes brottet människohandel för sexuella ändamål i 4 kap. 1 a § Brottsbalken i Sverige.⁵⁵ 2004 utvidgades bestämmelsen till att även omfatta människohandel som syftar till andra former av utnyttjande, så som tvångsarbete eller organhandel samt människohandel som inte är gränsöverskridande.⁵⁶ För att förtydliga bestämmelsen lades även utnyttjande av någons utsatta belägenhet till som ett av de otillbörliga medlen. Lagändringen genomfördes delvis för att den svenska lagstiftningen skulle överensstämja bättre med internationella instrument såsom EU:s dåvarande rambeslut och Palermoprotokollet. I samband med detta höjdes även straffmaximum för brottet och försök, förberedelse, stämpling samt underlåtenhet att avslöja brott kriminaliserades. Samtidigt infördes möjligheten för utländska målsäganden och vittnen att få begränsat uppehållstillstånd i Sverige under tiden för processen.⁵⁷ Avseende skyddet för offer för människohandel kan tidsbegränsat uppehållstillstånd beviljas en person som medverkar vid förundersökning eller huvudförhandling i brottmål. Sedan en ändring 2007 har det införts en möjlighet för en bevisperson att få betänketid för att ta ställning till om han eller hon vill samarbeta med de behöriga myndigheterna. Om bevispersonen vill ha betänketid ska ett särskilt beviljat uppehållstillstånd på 30 dagar meddelas.⁵⁸

I december 2005 tillsatte regeringen en utredning för att se över huruvida bestämmelsen 4:1a BrB hade tillämpats på ett sådant sätt som var avsikten och huruvida den var effektiv. En av anledningarna till detta var att det sedan brottets införande endast avkunnats ca 10 domar avseende människohandel och att domstolarna bedömt den största delen av åtalerna som koppleri eller grovt koppleri istället.⁵⁹ Den 1 juli 2010 ändrades lagen igen till följd av ovanstående utredning och för att den svenska lagstiftningen skulle vara bättre överensstämmande med Europarådets konvention om bekämpande av människohandel. Bland annat fick bestämmelsen en ny lagteknisk utformning, där kontrollrequisitet utmönstrades för att öka bestämmelsens effektivitet. Dessutom infördes ett undantag i 2 kap 2 § BrB varigenom kravet på dubbel straffbarhet när det gäller människohandel togs bort. Samtidigt förstärktes sekretessen för människohandelsoffer under domstolsförhandlingen genom att människohandel infördes som ett möjligt undantag från offentlighetsprincipen i 35:12 OSL.⁶⁰

---

⁵⁵ Prop. 2001/02:124 s.1.

⁵⁶ Prop. 2003/04:111, s.43ff samt s.48f.

⁵⁷ Prop. 2003/04:111, s.35 samt Prop. 2003/04:35, *Människosmuggling och tidsbegränsat uppehållstillstånd för målsägande och vittnen m.m.*, s.1.

⁵⁸ Prop. 2006/07:53, *Genomförande av EG-direktivet om offer för människohandel*, s.1.

(Till följd av rådets direktiv av den 29 april 2004 om uppehållstillstånd för tredjelandsmedborgare som fallit offer för människohandel eller som fått hjälp till olaglig invandring och vilka samarbetar med de behöriga myndigheterna (2004/81/EG)).

⁵⁹ SOU 2008:41, s.71ff samt Åklagarmyndigheten, *Människohandel (för sexuella ändamål) – möjligheter och svårigheter vid rättstillämpningen*, RättsPM 2007:2.

⁶⁰ Prop. 2009/10:152, s.1ff.

4.1 Människohandelsbrottet

Den som, i annat fall än som avses i 1 §, genom olaga tvång, vilseledande, utnyttjande av någons utsatta belägenhet eller med annat sådant otillbörligt medel rekryterar, transporterar, överför, inhyser eller tar emot en person i syfte att han eller hon ska exploateras för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte, döms för människohandel till fängelse i lägst två och högst tio år.

Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år döms för människohandel även om inte något sådant otillbörligt medel som anges där har använts.

Är ett brott som avses i första eller andra stycket mindre grovt, döms till fängelse i högst fyra år.⁶¹

Den nuvarande lagstiftningen trädde som ovan nämnts ikraft den 1 juli 2010 och återfinns i 4 kap 1 a § Brottsbalken som ett brott mot frihet och frid. Den bygger framförallt på tre rekvisit; att en handelsåtgärd vidtagits med hjälp av ett otillbörligt medel för ett utnyttjandesyfte, i detta fall med syftet att exploatera någon för sexuella ändamål. För straffansvar för människohandel för sexuella ändamål krävs det inte längre att brottet är gränsöverskridande. Straffet för brottet är fängelse i lägst två år och högst tio år. Försök, förberedelse och stämpling likväl som underlåtelse att avslöja människohandel är kriminaliserat. Nedan kommer jag att gå igenom de olika rekvisiten och deras bakomliggande syfte (för en modell över de olika rekvisiten, se Bilaga A). I ett senare kapitel kommer en framställning att göras över hur de tolkats och tillämpats av domstolarna.

4.1.1 Otillbörliga medel

Enligt människohandelsparagrafen (4 kap 1 a § 1 BrB) innebär otillbörliga medel att genom *olaga tvång, vilseledande, utnyttjande av någons utsatta belägenhet eller med annat sådant otillbörligt medel* genomföra en handelsåtgärd i syfte att exploatera en person för sexuella ändamål.

Det är detta rekvisit som tydliggör att människohandelsbrottet är ett angrepp på offrets frihet och frid, vilket förtydligas i Palermoprotokollet, EU-direktivet samt svensk lagstiftning.⁶² Enligt Palermoprotokollet samt EU:s direktiv kan otillbörliga medel vara: Hot eller bruk av våld, tvång, bortförande, bedrägeri, vilseledande, maktmissbruk, missbruk av någons utsatta belägenhet, missbruk av skyddslöshet och beroendeställning samt givande eller mottagande av pengar eller förmåner för att få samtycke från en annan person som har kontroll över personen.⁶³

Att gärningsmannen genom otillbörliga medel genomför en handelsåtgärd i utnyttjandesyfte innebär att gärningsmannen genom sitt handlande förmår

---

⁶¹ BrB 4:1a § (SFS 2010:371).

⁶² Prop. 2001/02:124, *Straffansvaret för människohandel*, s.24f.

⁶³ Prop. 2009/10:152. s.15 samt Palermoprotokollet art.3a och EU:s direktiv (2011/36/EU) art.2.1.

offret att underkasta sig åtgärderna. Det otillbörliga medlet ska ha varit av sådan art att personen inte har något annat verkligt eller godtagbart val än att ge efter för missbruket som utövats.⁶⁴ Genom att upprätta eller utnyttja ett maktförhållande bemästrar gärningsmannen offrets fria vilja och förmår på så sätt offret att underkasta sig handelsåtgärden. Detta innebär alltså att gärningsmannen dels ska ha ett inflytande över offrets handlingar, vilket begränsar offrets möjligheter att påverka sin situation, samt att detta inflytande ska vara otillbörligt.⁶⁵

Att genom otillbörliga medel genomföra en handelsåtgärd omfattar både när gärningsmannen utnyttjar situationer som skapats i ett tidigare skede, som situationer som skapas i samband med när handelsåtgärden sker. Det är alltså inget krav att gärningsmannen har skapat situationen ursprungligen för att den ska ingå som ett led i människohandel. Ett exempel på detta är att gärningsmannen tidigare utnyttjat offret sexuellt, då krävs det inte något ytterligare påtryckningsmedel i samband med handelsåtgärden.⁶⁶

4.1.1.1 Olaga tvång eller vilseledande

I 4 kap 1 a § 1 BrB stadgas det att otillbörliga medel kan vara att genomföra en handelsåtgärd med utnyttjandesyfte genom olaga tvång eller vilseledande. Olaga tvång motsvarar 4 kap 4 § BrB, det vill säga att genom misshandel, våld eller hot om brottslig gärning tvinga någon. Vilseledande kan i viss mån jämföras med bedrägeri i 9 kap 1 § BrB och innebär att gärningsmannen vidmakthåller eller meddelar en oriktig uppfattning till offret.⁶⁷

4.1.1.2 Utnyttjande av en persons utsatta belägenhet

Rekvisitet utnyttjande av en persons utsatta belägenhet infördes 2004 för att den svenska lagstiftningen skulle överensstämma bättre med EU:s dåvarande rambeslut samt Palermoprotokollet. Rekvisitet syftar till missbruk av någons särskilt utsatta och därför mer sårbara situation.⁶⁸ Exempel på utsatt belägenhet kan vara att offret i förhållande till gärningsmannen befinner sig i ekonomiskt skuldförhållande, anställningsförhållande eller har ett narkotikaberoende med anknytning till gärningsmannen. Det kan även vara omständigheter som att offret befinner sig i vanmakt, lever under ekonomiskt svåra förhållanden, befinner sig i flyktingskap, lider av förståndshandikapp eller någon form av sjukdom. Att en person från ett land med låg levnadsstandard rekryteras och transporteras för att sedan utnyttjas kan dock inte ensamt ses som att gärningsmannen använt sig av ett otillbörligt medel. Det krävs också ett utnyttjande av situationen. Däremot bör det enligt förarbetena tillmätas betydelse om offret kommer från ett område där det råder utbredd fattigdom, tillhör en

---

⁶⁴ Jfr EU:s direktiv (2011/36/EU) art. 2.2.

⁶⁵ Prop. 2009/10:152, s.15f.

⁶⁶ SOU 2008:41, s.99f.

⁶⁷ Ibid, s.102.

⁶⁸ Prop. 2003/04:111, s.58.

minoritetsgrupp, är ung, särskilt skyddslös, eller befinner sig i en beroendeställning till gärningsmannen; såsom ekonomiska mellanhavanden, anställning, vårdnadshavare eller tillhandahållare av narkotika.⁶⁹

Gemensamt för de ovan nämnda exemplen är att offrets situation sedan utnyttjas i något eller flera av handelns olika led. Utnyttjandet kan vara både att gärningsmannen skapar eller missbrukar en redan föreliggande situation. Den sårbara situationen ska innebära att offret inte har något annat reellt val än att underkasta sig utnyttjandet. Det poängteras dock att det inte behöver vara så att gärningsmannen *förmår* personen att underkasta sig utnyttjandet. Utnyttjandet kan ske på olika sätt, till exempel genom att offret förs bort mot sin vilja eller vilseleds angående syftet. Men det kan även röra sig om ett utnyttjande i de fall där offret är införstådd med att det rör sig om prostitution men blir lurad avseende villkoren. Det krävs alltså inte alltid drastiska åtgärder såsom att offret tvingas till en plats genom transport eller dylikt. Att gärningsmannen under en längre tid utövar påtryckningar mot ett offer, eller förstärker en redan föreliggande situation, kan också ses som att vilseleda offret eller att utnyttja någons utsatta belägenhet.⁷⁰ Gemensamt är dock att det ska vara ett förfarande som typiskt sett är ägnat åt att sätta offret i en sådan situation att han eller hon i slutändan kommer att bli exploaterad för sexuella ändamål.⁷¹

4.1.1.3 Offer under 18 år

I 4 kap 1 a § 2 BrB stadgas det att den som begår en gärning enligt första stycket, det vill säga vidtar en handelsåtgärd i ett utnyttjandesyfte, mot en person som inte fyllt 18 år, döms till människohandel även om något otillbörligt medel inte använts. Detta beror på att det alltid bör ses som ett otillbörligt medel när det rör sig om barn, eftersom gärningsmannen då kan anses utnyttja barnets skyddslöshet.⁷²

4.1.2 Handelsåtgärder

Handelsåtgärderna är de åtgärder som gärningsmannen vidtar för själva genomförandet av människohandeln. För fullbordat brott ska åtgärderna ingå som ett led för att åstadkomma det åsyftade utnyttjandet eller exploateringen. De handelsåtgärder som återfinns i människohandelsparagrafen är att rekrytera, transportera, överföra, inhysa eller ta emot en person. Att överföra en person är ett nytt rekvisit som infördes genom den senaste lagändringen den 1 juli 2010 och ersätter den tidigare lydelsen ”att vidta något annan sådan åtgärd med en person”.⁷³ En

⁶⁹ Prop. 2003/04:111 s.58f samt Prop. 2001/02:124, s.24f och 34f samt SOU 2002:69, *Människosmuggling och offer för människohandel*, s.141.

⁷⁰ Prop. 2001/02:124, s.34f samt SOU 2008:41, s.102ff.

⁷¹ Prop. 2001/02:124, s 25 samt Holmqvist, Leijonhufvud, Träskman, Wennberg, *Brottsbalken. En kommentar. Del 1 (1-12 kap.)*, s 4:4b.

⁷² Prop. 2001/02:124, s.28.

⁷³ Prop. 2009/10:152, s.18.

av anledningarna till förändringen är att den nuvarande lydelsen stämmer bättre överens med Palermoprotokollet. Enligt den utredning som föregick den senaste lagändringen borde handelsåtgärderna kompletteras med att den som med något otillbörligt medel kontrollerar annan för att utnyttja honom eller henne ska kunna dömas för människohandel.⁷⁴ Regeringen menade dock att denna lydelse var överflödig.⁷⁵

4.1.3 Utmönstringen av kontrollrekvisitet

Enligt tidigare lagstiftning uppställdes det ett krav på att gärningsmannen genom de otillbörliga medlen och handelsåtgärden tog kontroll över offret. Detta för att tydliggöra att handelsåtgärderna ingick som ett led i själva utnyttjandet och för att markera brottets fullbordan. Kontrollrekvisitet infördes i samband med att man tog bort kravet på att brottet skulle vara gränsöverskridande. Det avgörande för att avgöra huruvida kontroll förelåg var att offret skulle stå under ett tryck som var av allvarlig betydelse för honom eller henne och dennes förmåga att förändra sin situation. Kontrollrekvisitet skulle därför avgränsa människohandelsbrottet till sådana situationer där offret befann sig i ett påtagligt underläge som typiskt sett krävdes för gärningsmannens genomförande av brottsplanen. Genom kontrollen skulle offret således vara beskuren reella valmöjligheter. Det skulle även föreligga ett orsakssamband mellan handelsåtgärden och uppkomsten av kontroll över offret.⁷⁶

Syftet med kontrollrekvisitet var att avgränsa brottet så att straffansvar inte skulle infalla vid tillfälliga eller ofarliga kontakter. Skapandet av kontrollen över offret var det som tydliggjorde brottets höga straffvärde och likheten med slavhandel. Utan kontrollrekvisitet menade man att brottet skulle bli otydligt och det kriminaliserade området svårt att överblicka. Begreppet kontroll används även i Palermoprotokollet samt i EU:s dåvarande rambeslut. Dock framhöll regeringen i förarbetena att det borde finnas ett visst tolkningsutrymme för rättstillämpningen när kontrollrekvisitet skulle anses vara uppfyllt.⁷⁷

Kontrollrekvisitet uppfattades dock av rättstillämpningen, delvis på ovanstående grund, som svårtillämpat vilket också medförde att straffregleringen inte kunde tillämpas effektivt.⁷⁸ Rekvisitet tolkades ofta i likhet med de otillbörliga medlen, något som ledde till att problem då det gällde offer under 18 år (där användandet av otillbörliga medel inte är ett krav för fullbordat brott). Enligt förarbetena är syftet med de otillbörliga medlen att gärningsmannen *bemästrar offrets vilja*, medan det för kontrollrekvisitet uppgavs att det skulle handla om ett *påtagligt inflytande över offrets agerande*. Dessa förklaringar ansågs vara alltför lika för att

---

⁷⁴ SOU 2008:41, s.105.

⁷⁵ Prop. 2009/10:152, s.17.

⁷⁶ Prop. 2003/04:111, s.51ff.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ SOU 2008:41, s.108.

rättfärdiga att ha kvar kontrollrekvisitet. Vid tillfälliga eller ofarliga kontakter skulle således inte heller kraven för användningen av otillbörligt medel uppfyllas, vilket föranledde beslutet att kontrollrekvisitet borde utmönstras.⁷⁹

4.1.3.1 Överföring eller mottagande av kontroll

Tidigare fanns det även ett andra stycke infört i människohandelsparagrafen som ett komplement till handelsåtgärderna i första stycket. Detta innebar att den som i ett utnyttjandesyfte förde över eller tog emot kontrollen över en person också skulle dömas för människohandel. Stycket hade till avsikt att reglera de fall där människohandlarna redan hade kontroll över offret. I dessa fall uppställdes det således inget krav på att handelsåtgärderna behövde ha skett genom ett otillbörligt medel. Vid sådana förfaranden ansågs kontroll redan föreligga över offret och i sig innebära ett utnyttjande av offrets redan utsatta situation.⁸⁰

Enligt de senaste förarbetena behöver denna situation inte någon självständig lydelse. Enligt regeringen kan den som överför eller mottar kontroll anses stå i maktförhållande till offret vilket i sig indikerar att ett otillbörligt medel använts. Regleringen saknar således självständig betydelse och har därför utmönstrats ur människohandelsparagrafen.⁸¹

4.1.4 Syfte; exploatering för sexuella ändamål

För att vara fullbordat människohandelsbrott måste förfarandet alltid syfta till något slags efterföljande utnyttjande av offret. I detta fall har jag valt att begränsa mig till människohandel där syftet är exploatering för sexuella ändamål. Men enligt människohandelsparagrafen innefattar människohandel även de fall där syftet är avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet i en sådan situation som innebär nödläge för den utsatte.⁸² Utmärkande för utnyttjandestadiet är att offrets verkliga möjligheter att påverka sin situation är, eller för offret framstår som, beskurna. Det ska alltså röra sig om en situation som innebär nödläge för personen. Det är denna typ av exploatering som måste vara huvudmotivet för åtgärderna. Brottet är dock fullbordat innan utnyttjandet realiserats, det är alltså själva syftet med förfarandet som rekvisitet avser.⁸³

Rekvisitet förändrades senast den 1 juli 2010, då exploateras för sexuella ändamål ersatte att utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål. Exploatering används bland annat i EU:s tidigare rambeslut och nuvarande direktiv för att innefatta även sådana förfaranden som pornografi. Exploatering tydliggör också att det alltid är

---

⁷⁹ Prop. 2009/10:152, s.18f.

⁸⁰ Prop. 2003/04:111, s.53f samt s.57.

⁸¹ Prop. 2009/10:152, s.18.

⁸² Ibid, s.20ff.

⁸³ Prop. 2003/04:111, s.44.

fråga om ett otillbörligt användande och ett brott där offren hanteras och betraktas som handelsvaror, vilket tydliggör straffbestämmelsens tillämpningsområde.⁸⁴

4.1.5 Samtycke, orsakssamband och uppsåt

Offrets samtycke till det åsyftade utnyttjandet ska sakna betydelse, vilket tydligt stadgas i Palermoprotokollet. Detta gäller oavsett i vilket led i kedjan som samtycket lämnas. Dock är det först efter det att rekvisiten uppfyllts som samtycke inte är av betydelse, det vill säga att samtycke efter gärningsmannen har använt sig av ett otillbörligt medel är irrelevant. Dock kan samtycke spela roll vid bedömningen av huruvida det rör sig om ett otillbörligt medel eller inte.⁸⁵

För att vara ett fullbordat brott krävs det ett orsakssamband mellan det otillbörliga medlet och handelsåtgärderna. Det måste alltså finnas ett samband mellan förfarandet som gärningsmannen vidtar för att uppnå maktförhållandet och de handelsåtgärder som sedan vidtas. Det ska alltså kunna förutsättas att offret har underkastat sig åtgärden på grund av gärningsmannens agerande genom det otillbörliga medlet i ett utnyttjandesyfte. Först då kan brottet anses vara fullbordat. Orsakssambandet måste också omfattas av gärningsmannens uppsåt.⁸⁶ För ansvar för människohandel krävs det direkt uppsåt från gärningsmannens sida avseende den sexuella exploateringen. Detta innebär att gärningsmannen måste ha till syfte att personen ska utnyttjas vid genomförandet av de andra rekvisiten, det krävs dock inte att det är gärningsmannen själv som kommer att vara delaktig i den sexuella exploateringen.⁸⁷

4.2 Koppleri

Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning, döms för koppleri till fängelse i högst fyra år.

Om en person som med nyttjanderätt har upplåtit en lägenhet får veta att lägenheten helt eller till väsentlig del används för tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning och inte gör vad som skäligen kan begäras för att få upplåtelsen att upphöra, skall han eller hon, om verksamheten fortsätter eller återupptas i lägenheten, anses ha främjat verksamheten och dömas till ansvar enligt första stycket.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grovt koppleri till fängelse i lägst två och högst åtta år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av annan.⁸⁸

---

⁸⁴ Prop. 2009/10:152, s.20f.

⁸⁵ Prop. 2003/04:111, s.61.

⁸⁶ Ibid, s.59.

⁸⁷ Ibid, s.44.

⁸⁸ BrB 6:12 § SFS (2005:90).

Koppleri är det brott som ligger närmst människohandel vad gäller alternativa gärningspåståenden, vilket kommer att belysas i senare kapitel angående rättspraxis. Eftersom det finns tendenser som visar på att åklagare och domstolar ofta väljer att åtala eller döma för grovt koppleri istället för människohandel, är det av vikt att belysa vad som skiljer och förenar de olika straffbestämmelserna. Först och främst bör det påtalas att skyddssyftet för koppleri är den personliga och sexuella integriteten, vilket skiljer sig från människohandel där skyddssyftet är personlig frihet och frid. Paragrafen motsvarar 8 § och 9 § i det tidigare 6 kap. BrB och fick sin nuvarande lydelse den 1 april 2005. Tillämpningsområdet för grovt brott utvidgades samtidigt till att omfatta verksamhet som medfört betydande vinning. Straffmaximum för grovt brott höjdes också från fängelse i sex år till åtta år.⁸⁹ *Främjande* av annans prostitution kan ske på många olika sätt.⁹⁰ Det kan t.ex. vara att någon upplåter en lokal att användas för prostitution eller hänvisar till den prostituerades adress. Även att påverka någon psykiskt för att få denna att prostituera sig eller fortsätta sälja sexuella tjänster kan vara ett främjande. Det krävs inte att gärningsmannens handlande i sig bidragit till att personen haft prostitutionskontakter utan det är tillräckligt att gärningsmannen har skapat möjligheter för personen att ha tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning, t.ex. genom vakthållning eller transport. Det krävs dock att gärningsmannen genom sin handlande bidragit till att personen haft sexuella kontakter mot gynnsam ersättning. Uttrycket *ekonomiskt utnyttjar* avser att gärningsmannen på något sätt ska ha tillgodogjort sig delar av den prostituerades inkomster. Kravet på att det skall vara *otillbörligt* innefattar att gärningsmannen skaffat sig fördelar utan vederlag eller mot vederlag som står i missförhållande till vad han presterat. Ett exempel på detta är att vara sambo eller gift med en prostituerad och på så sätt låta denne underhålla en. Med uttrycket *tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning* avses prostitution. Av förarbetena framgår att det skall vara frågan om mer än en tillfällig sexuell förbindelse. Sexuell förbindelse tar främst sikte på samlag, men även annat sexuellt umgänge avses. Med ersättning avses såväl ekonomisk ersättning som ersättning av annat slag, t.ex. droger, smycken eller kläder.⁹¹

Som ett exempel på när ett koppleribrott kan vara att bedöma som grovt anges i förarbetena sådana människohandelsliknande fall där en person i Sverige med kontakter i ett annat land med hjälp av dessa kontakter organiserar att flera kvinnor förs till Sverige i syfte att utnyttjas för prostitution. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om den som har begått gärningen främjat tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning i större omfattning eller hänsynslöst utnyttjat annan.⁹²

---

⁸⁹ Prop. 2004/05:45, *En ny sexualbrottslag*, s. 19f samt s.109f.

⁹⁰ Prop. 1983/84:105, *Om ändring i brottsbalken m.m. (sexualbrotten)*, s.57 samt se även NJA II 1962 s.189 samt NJA 1979 s.602 och NJA 1982 s.198.

⁹¹ Prop. 2004/05:45, s.109f.

⁹² *Ibid*, s.112f.

5 Praxis

För att få en bakgrund till hur praxis generellt sett ut avseende människohandel för sexuella ändamål kommer först en kortare redogörelse göras över gemensamma drag i ett antal rättsfall som behandlades av den utredning som regeringen tillsatte 2005 för att se över bland annat effektiviteten av den dåvarande lagstiftningen. Genomgången omfattade 15 domar, vilket var så många lagakraftvunna domar som meddelats i mål avseende människohandel för sexuella ändamål sedan brottet infördes den 1 juli 2002 fram till den 1 mars 2008. Ingen av dessa domar avsåg något avgörande från Högsta Domstolen. Sammanlagt var tjugotvå målsägande inblandade, varav tretton var under 18 år när gärningarna begicks. Samtliga målsägande hade rekryterats från andra europeiska länder och den övervägande delen av offren tillhörde särskilt utsatta grupper i sina hemländer (genom att de till exempel kom från minoritetsgrupper eller från sociala eller ekonomiska missförhållanden). Sammanlagt var tjugofyra gärningsmän åtalade för människohandel, eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott. De tilltalade hade i de flesta fall haft en stark kontakt till både målsägandes ursprungsland och till Sverige. Flera av de tilltalade stod även åtalade för andra brott och i samtliga domar förekom sexualbrott enligt 6 kap BrB. Andra vanligt förekommande brott var vapenbrott, narkotikabrott och smuglingsbrott, brott som typiskt förekommer inom den organiserade brottsligheten. I samtliga domar framställdes alternativa gärningspåståenden om koppleri eller grovt koppleri. Utredningen konstaterade även att det fanns fler domar där rekvisiten för människohandel skulle kunna vara uppfyllda enligt gärningsbeskrivningen, men där åklagaren endast yrkat på koppleri eller grovt koppleri. Domstolarna hade i olika grad rubricerat gärningarna som människohandel oberoende av detta. Eftersom endast fem rättsfall behandlade rekvisitet otillbörliga medel konstaterade utredningen att det var svårt att göra en generell analys av hur domstolarna tolkade rekvisitet.⁹³

5.1 Rättsfallsanalys

I nedanstående analys har jag valt att endast ta upp de rättsfall som avser människohandel för sexuella ändamål och där domstolen gjort en tolkning av de otillbörliga medlen. Analysen omfattar totalt sex rättsfall.⁹⁴ Då rättsfallen är från så pass skilda tidpunkter är det svårt att göra en generell bedömning av domstolarnas tolkning, eftersom lagstiftningen har förändrats.

---

⁹³ SOU 2008:41, s.71ff.

⁹⁴ Huddinge tingsrätts dom den 29 april 2004 (mål B 3848-03), Göteborgs tingsrätts dom den 21 juni 2007 (mål B 12308-06), Svea Hovrätts dom den 26 juni 2003 (mål B 3065-03), Svea Hovrätts dom den 19 september 2006 (mål B 3651-06), Svea hovrätts dom den 29 oktober 2008 (mål B 5886-08), Malmö tingsrätts dom den 2 november 2010 (mål B 5513-10).

Inget av rättsfallen är så nytt att den senaste lagstiftningen där kontrollrekvisitet blivit utmönstrat tillämpats. Jag kommer därför även kort ta upp domstolarnas tolkning av kontrollrekvisitet. I ett av rättsfallen är målsägande under 18 år, vilket gör att domstolen inte har att ta ställning till om några otillbörliga medel använts.⁹⁵ Jag har valt att trots detta ta med det eftersom domstolen ändå har ett resonemang kring de otillbörliga medlen. Främst kommer fokus ligga på tolkningen av otillbörliga medel eftersom det är detta rekvisit som fått mest kritik för sin otydlighet. I den mån domstolarna diskuterat andra delar av bestämmelsen, såsom kontrollrekvisitet, orsakssamband och uppsåt kommer även dessa att tas upp. Det bör dock återigen betonas att underlaget är för litet för att göra några egentliga generaliseringar.

5.1.1 Otillbörliga medel

Som ovan nämnts innebär otillbörliga medel enligt den nuvarande straffbestämmelsen att genom olaga tvång, vilseledande, utnyttjande av någon annans utsatta belägenhet eller med annat sådant otillbörligt medel genomföra en handelsåtgärd med utnyttjandesyfte. Domstolarnas resonemang kring dessa kommer att tas upp nedan, liksom ett speciellt avsnitt om utsatt ekonomisk situation.

5.1.1.1.1 Olaga tvång

I *Svea hovrätts avgörande från 2003* hade domstolen att ta ställning till om gärningsmannen använt sig av något otillbörligt medel genom att målsägande varit inlåst under vistelsen i Sverige. Enligt Hovrätten kunde det inte anses vara fråga om några otillbörliga medel då målsägande tidigare varit prostituerad och viste vad det var fråga om när hon begav sig till lägenheten där hon senare blev inlåst.⁹⁶

5.1.1.1.2 Vilseledande

I tre av domarna har domstolarna tagit ställning till om målsägandena blivit vilseledda, det vill säga om gärningsmannen med användande av vilseledande förmått målsägande att vidta en åtgärd, eller på detta sätt tagit kontroll över offret. Enligt gärningsbeskrivningarna hade vilseledandet i domarna bestått i att gärningsmannen lämnat oriktiga uppgifter om syftet med vistelsen i destinationslandet (Sverige).

Endast i *Svea hovrätts dom från 2006* ansåg domstolen att ett vilseledande skett. Domen avsåg två målsäganden där gärningsmannen i ena fallet erbjudit målsägande ett arbete i Sverige och i andra fallet en semesterresa till Sverige, båda målsäganden kom sedan att utnyttjas i prostitution. De båda målsägande hade sedan tidigare ingen erfarenhet av detta.⁹⁷

---

⁹⁵ (mål B 5513-10).

⁹⁶ (mål B 3065-03).

⁹⁷ (mål B 3651-06).

I *Svea hovrätts avgörande från 2003* menade domstolen att målsägande redan inledningsvis insåg att arbetserbudandet avsåg sexuella tjänster samt att målsägande senare frivilligt prostituerade sig, vilket innebar att det inte kunde anses vara fråga om vilseledande.⁹⁸ Också i *Göteborgs tingsrätts avgörande från 2007* menade domstolen att målsägande viste att erbjudandet avsåg prostitution och att det därför inte kunde vara fråga om något vilseledande.⁹⁹

5.1.1.1.3 Utsatt ekonomisk situation

I *Huddinge tingsrätts dom från 2004*¹⁰⁰ och i *Svea hovrätts dom från 2003*¹⁰¹ hade domstolarna att ta ställning till om gärningsmannen utnyttjat att målsägande befunnit sig i en särskilt utsatt ekonomisk situation. Det bör betonas att dessa domar är från tiden innan rekvisitet ”utnyttjande av någons utsatta belägenhet” infördes bland de otillbörliga medlen. Dock kunde det redan då vara fråga om ”annat otillbörligt medel”, där Palermoprotokollet och förarbeten var vägledande för vad otillbörliga medel kunde vara. Att målsägande befann sig i en utsatt belägenhet var alltså en omständighet som redan vid denna tid kunde anses vara ett otillbörligt medel.¹⁰²

I *Huddinge tingsrätts avgörande* hade de tilltalade lånat ut pengar till målsäganden samt betalat hennes biljetter till Sverige under förutsättning att hon skulle arbeta som prostituerad. Tingsrätten konstaterade att målsägande befunnit sig i en ekonomiskt utsatt situation där det i princip var omöjligt för henne att tacka nej. Att målsägande själv hade uttryckt att hon ville åka till Sverige för att tjäna pengar ansågs dock medföra att det inte kunde ses som något otillbörligt medel. På grund av målsägandes frivillighet kunde det inte anses vara fråga om någon utpressningsliknande situation för att betvinga målsägandes fria vilja som till sin art kunde jämföras med olaga tvång eller vilseledande.¹⁰³ I *Svea Hovrätts dom från 2003* ansåg domstolen att det inte kunde anses bevisat att målsäganden inte hade några andra ekonomiska alternativ än att resa, vilken innebar att det inte kunde vara fråga om något otillbörligt medel.¹⁰⁴ I de båda avgörandena konstaterades det även att det inte kunde anses bevisat att gärningsmännen insett att målsäganden befunnit sig i en svår ekonomisk situation.

5.1.1.1.4 Utnyttjande av någons utsatta belägenhet

I *Svea Hovrätts dom från 2008* hänvisade Hovrätten endast till underinstansens resonemang angående människohandelsbrottet och dess rekvisit. Tingsrätten konstaterade att målsägandes förståndshandikapp tillsammans med det beroende hon utvecklades till den tilltalade medförde att målsägande kunde anses ha varit i en utsatt belägenhet. Dock ansåg de å andra sidan inte att rekryteringen eller transporten genomförts genom

---

⁹⁸ (mål B3065-03).

⁹⁹ (mål B12308-06).

¹⁰⁰ (mål B 3848-03).

¹⁰¹ (mål B 3065-03).

¹⁰² Prop. 2001/2002:124, s.34f.

¹⁰³ (mål B3848-03).

¹⁰⁴ (mål B 3064-03).

övertalning eller vilseledande. Huruvida rekvisitet otillbörliga medel anses uppfyllt eller inte framstår dock som oklart eftersom den tilltalade i samband med handelsåtgärderna inte ansågs haft något utnyttjandesyfte.¹⁰⁵

I *Malmö tingsrätts dom från 2010* konstaterade Tingsrätten att det visserligen inte krävs att något otillbörligt medel för fullbordat brott i de fall där målsägande är under 18 år. Detta gäller dock bara om den tilltalade insett eller borde ha insett att den tilltalade var under 18 år. I detta fall räcker det med likgiltighetsuppsåt. Tingsrätten tillade dock att trots att omständigheterna talar för att den tilltalade varit den som föreslagit, påverkat och styrt händelseförloppet, där målsägande senare utnyttjats för sexuella ändamål, kan det inte anses ha varit fråga om användande av något otillbörligt medel. Det ansågs vara utrett i målet att målsägande frivilligt inlät sig i de sexuella förbindelserna, men även att målsägande hade en nedsatt utvecklingsnivå samt var alkohol- och eventuellt drogpåverkad.¹⁰⁶

5.1.2 Kontrollrekvisitet

I avgörandet från *Huddinge tingsrätt 2004* och *Svea hovrätt från 2003* diskuterades inte kontrollrekvisitet närmre. I avgörandet från *Svea hovrätt 2006* hade domstolen inget resonemang direkt kopplat till kontrollrekvisitet men konstaterade bland annat att de målsägande inte kunde språket, knappt hade några egna ekonomiska medel och i vissa fall blivit fråntagna sina pass.

I *Svea Hovrätts dom från 2008* hänvisades till tingsrättens bedömning. Tingsrätten diskuterade inte rekvisitet utförligt, mer än att de konstaterade att den tilltalade och målsägande syntes ha levt tillsammans under relativt normala förhållanden. De konstaterade också att målsägandes tillgång till bankomat kort eller ekonomiska medel inte hade avgörande betydelse för målsägandes rörelsefrihet i sig. Främst ses kontrollrekvisitet i ljuset av huruvida målsäganden varit avskuren möjligheten att ta kontakt med andra.¹⁰⁷

I *Malmö tingsrätts dom från 2010* konstaterade tingsrätten att det krävs att offret står under ett tryck som är av allvarlig betydelse för henne och för hennes förmåga att förändra sin situation. När offret är ett barn så ligger det i sakens natur att ett en sådan situation kan uppkomma endast genom den vuxnes psykiska överläge i förhållande till barnet. Tingsrätten konstaterade dock att målsägande trots sin ålder, lägre utvecklingsnivå och alkoholpåverkan inte hamnat i en beroendeställning till den tilltalade. Handelsåtgärderna hade vidtagits under frivillighet och målsägande hade kunnat röra sig fritt, varför det inte kunde ses som kontroll i lagens mening.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ (mål B 5886-08).

¹⁰⁶ (mål B 5513-10).

¹⁰⁷ (mål B 5886-08).

¹⁰⁸ (mål B 5513-10).

5.1.3 Orsakssamband och uppsåt

Av förarbetena till människohandelsparagrafen framgår det att det ska föreligga ett orsakssamband mellan de otillbörliga medlen och handelsåtgärden, samt att detta skulle resultera i gärningsmannens kontroll över offret (det vill säga när kontrollrekvisitet fanns kvar).¹⁰⁹ Gärningsmannens uppsåt måste också täcka denna omständighet. Domstolarna har i de analyserade fallen inte haft några resonemang avseende detta, utöver ett tingsrättsutlåtande om att det inte kunde anses bevisat att det var de otillbörliga medlen som utgjorde den nödvändiga anledningen till att målsägande reste till Sverige. Hovrätten förde dock inte resonemanget vidare utan ogillade åtalet på grund av att det inte förekommit några otillbörliga medel.¹¹⁰

I 4 kap. 1 a § BrB stadgas det att gärningsmannen ska ha vidtagit de olika åtgärderna i syfte att offret ska utnyttjas (sedan 1 juli 2010 exploateras), vilket alltså förutsätter direkt uppsåt i förhållande till utnyttjandet. I *Svea Hovrätts dom från 2006* liksom i *Svea Hovrätts dom från 2008* har domstolen tolkat detta som att uppsåt beträffande de olika rekvisiten ska ha förelegat redan från början från gärningsmännens sida.¹¹¹

5.1.4 Sammanfattande slutsatser

Av resonemangen kring de otillbörliga medlen framgår det att domstolarna främst har sett till huruvida gärningsmännen lämnat oriktiga uppgifter till målsägande angående syftet kring vistelsen i destinationslandet. I de fall där målsägande genom vilseledande transporterats till Sverige utan misstanke om prostitution har det ansetts vara användande av otillbörliga medel. Dock har domstolarna haft svårigheter med hur de ska hantera uppgifter om målsägandens vetskap om huruvida det finns en risk för utnyttjande. Bland annat verkar domstolarna ta det som ett tecken på frivillighet om målsägande i något skede varit prostituerad, detta eftersom det då inte kan uteslutas att målsägande har vetskap om vad resan handlar om och det då inte kan ses som ett vilseledande angående syftet. Problem uppstår vid tillämpningen i de fall där målsäganden vet att resan sker i sexuellt syfte, men där det inte kan visas på i vilken omfattning målsäganden hade vetskap om att utnyttjande skulle ske. Det framgår tydligt av förarbetena att samtycke inte är ansvarsbefriande, det vill säga att samtycke till exploateringen inte utesluter att det kan vara fråga om människohandel. Men för att någon ska kunna dömas för brottet måste samtidigt rekvisiten för människohandel vara uppfyllda. I dessa fall diskuteras samtycket i samband med huruvida det skett ett vilseledande och då handlar det om

---

¹⁰⁹ Prop. 2003/04:111, s.55 samt s.59.

¹¹⁰ Se *Svea Hovrätts dom från 2003* (mål B 3065-03), med föregående tingsrättsavgörande från Solna tingsrätt den 17 april 2003 (mål B2636-02).

¹¹¹ (mål B 3651-06) samt (mål B 5886-08).

huruvida vetskapen utesluter det otillbörliga medlet. Då handlar det inte om samtycke i sig, utan om att brottet inte påbörjats.¹¹²

Vad avser domstolarnas tolkning av målsägandes ekonomiska situation i ursprungslandet, har denna framförallt setts i ljuset av i vilken möjlighet målsäganden haft att påverka denna. Då det inte kunnat visas på att målsägande inte haft något annat val än att åka har det inte ansetts vara fråga om otillbörliga medel. Men det problematiska är att även om det anses bevisat att målsäganden befunnit sig i en mycket svår ekonomisk situation så måste det dessutom bevisas att gärningsmannen kände till detta samt att det är denna situation som utnyttjats. Underlaget ger inte tillräcklig grund för att göra en utvärdering av hur domstolarna tolkar den ekonomiska situationens betydelse för huruvida det rör sig om otillbörliga medel. På grund av svårigheter att konstatera huruvida målsägande verkligen befunnit sig i en utsatt ekonomisk situation är det också svårt att avgöra hur domstolarna tolkar det utnyttjande av denna som måste skett för fullbordat brott. Utifrån de granskade domarna verkar utnyttjandet av den ekonomiska situationen dock uppstå genom ”erbjudandet” i sig från den tilltalade till målsägande att företa en handelsåtgärd i syfte för sexuell exploatering.¹¹³ Samma svårigheter uppkommer i de två domar där domstolen tar ställning till huruvida det kan ses som ett utnyttjande av målsägandes utsatta belägenhet. Också i dessa fall är bedömningen till stor del avhängig huruvida målsägande kan anses ha samtyckt till åtgärderna. Även om den tilltalade varit i ett överläge i förhållande till målsägande, kan inte denna situation i sig anses innebära ett utnyttjande om målsägande själv samtyckt till förfarandet. Problemet är att det på så vis även vid utnyttjande av någons utsatta belägenhet tycks krävas någon form av tvång eller vilseledande.¹¹⁴

Avseende kontrollrekvisitet tycks detta uppfattas utifrån målsägandes faktiska möjlighet att kunna ta kontakt med andra eller ta sig ur situationen. Bland annat diskuteras huruvida målsägande har kunnat röra sig fritt samtidigt som samtycke till åtgärderna tagits upp även här. Detta gäller även de fall där målsägande varit under 18 år, trots att det enligt förarbetena kan anses som att kontroll uppkommer endast genom den vuxnes överläge gentemot den underåriga samt att kontrollen även kan vara av subtil art.¹¹⁵

I 4 kap. 1 a § BrB stadgas det att gärningsmannen ska ha vidtagit de olika åtgärderna i syfte att offret ska utnyttjas (sedan 1 juli 2010 exploateras), vilket alltså förutsätter direkt uppsåt i förhållande till utnyttjandet. I två av domarna har domstolen tolkat detta som att uppsåt beträffande de olika rekvisiten ska ha förelegat redan från början från gärningsmannens sida. Enligt en utredning gjord 2008 av människohandelsbrottet har detta dock inte varit syftet vid införandet av lagstiftningen.¹¹⁶

---

¹¹² SOU 2008:41, s.78.

¹¹³ Huddinge tingsrätts dom den 29 april 2004 (mål B 3848-03) samt Svea Hovrätts dom den 26 juni 2003 (mål B 3065-03).

¹¹⁴ Svea hovrätts dom den 29 oktober 2008 (mål B 5886-08) samt Malmö tingsrätts dom den 2 november 2010 (mål B 5513-10).

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Svea Hovrätts dom den 19 september 2006 (mål B 3651-06) samt Svea hovrätts dom den 29 oktober 2008 (mål B 5886-08).

6 Brottsbekämpande åtgärder

Människohandel för sexuella ändamål har under de senaste åren uppmärksammats alltmer. Människohandel kan ses som en utvecklingsfråga, som en konsekvens av bristen på jämställdhet och som en del av den organiserade brottsligheten. Flera olika aktörer angriper problemet, både statliga och privata, från delvis olika perspektiv såsom migration, mänskliga rättigheter eller brottsbekämpning. Enligt Utrikesdepartementet kan man dock urskilja ett mönster av en tredelad åtgärdsstrategi. Den första delen består av förebyggande åtgärder, den andra av lagstiftning och lagföring av förövarna och den tredje skydd och stöd till offren.¹¹⁷ I Sverige behandlas problemet med människohandel för sexuella ändamål inom flera politikområden och av flera departement. Arbetet mot människohandel har dessutom varit en prioriterad fråga för Sverige under EU-samarbetet.¹¹⁸ Bristen på jämställdhet mellan könen ses som en nyckelfaktor i människohandel för sexuella tjänster. Därför är den svenska erfarenheten att ett arbetssätt för att förbättra jämställdhet, bekämpa prostitution och mäns våld mot kvinnor hjälper även i kampen mot människohandel för sexuella ändamål. Exempel på stödet för jämställdhet är bland annat jämställdhetslagstiftning, kvinnofridslagstiftning, förbudet mot köp av sexuella tjänster samt koppleri. Enligt RKP har detta förhållningssätt, med förbudet av köp av sexuella tjänster i centrum, medfört att människohandlare ser Sverige som en mer olönsam och riskfylld marknad då verksamheten kräver mer organisering och därför blir mer kostsam.¹¹⁹

Gällande de åtgärder som vi vidtar från svenskt håll kan det vara svårt att få en överblick. Generellt sett kan man dela upp arbetet utifrån tre olika aktörer; Utrikesdepartementet, Justitiedepartementet och Integrations- och jämställdhetsdepartementet. Utrikesdepartementet sysslar med de frågor som rör utvecklingssamarbete, framförallt inriktat på fattigdomsbekämpning där man ser till de strukturella orsakerna.¹²⁰ Integrations- och Jämställdhetsdepartementet ser framförallt till problematiken kring kvinnan som offer utifrån olika aspekter, medan Justitiedepartementet har hand om den straffrättsliga och polisiära biten och på grund av detta även mycket av samarbetet inom EU gällande människohandel. Utöver detta ska det tilläggas att Rikskriminalpolisen är samordnande myndighet och rapportör gällande själva brottsbekämpningen för att arbetet ska kunna utvecklas utifrån empirisk erfarenhet.¹²¹ Inom varje område genomförs olika projekt och samarbeten. Utöver dessa finns det dessutom en rad fristående organisationer som arbetar mot människohandel. Det finns här inte

---

¹¹⁷ Utrikesdepartementets strategi, s.16.

¹¹⁸ Ibid, s.23.

¹¹⁹ Ibid, s.26.

¹²⁰ Hemsida 6: Regeringskansliet, mänskliga rättigheter, *Effektivt utvecklingssamarbete för att motverka människohandel*, 2011-04-03.

¹²¹ Utrikesdepartementets strategi, s.24.

möjlighet att ta upp alla dessa. För att underlätta förståelsen hänvisar jag till en sammanställd översikt i Bilaga B.

6.1 Utrikesdepartementets strategi

Fattigdom och människohandel – En strategi för bekämpning av människohandel genom Sveriges internationella utvecklingssamarbete är utarbetad inom Utrikesdepartementet och behandlar människohandel främst ur ett fattigdoms- och jämställdhetsperspektiv. Problemet ses även ur ett globalt perspektiv och det betonas att Sveriges engagemang har sin grund i bland annat riktlinjer från EU. Strategin är avsedd för regeringskansliet, Sida och andra myndigheter som arbetar med frågan inom utvecklingssamarbetet och utgår från ett tidsperspektiv på fem till tio år. Det bör dock betonas att strategin utarbetades under 2003 och inte verkar ha uppdateras efter det.¹²²

Strategin grundar sig på olika policybeslut inom utvecklingspolitiken där hörnstenarna är fattigdomsbekämpning, demokrati, jämställdhet mellan kvinnor och män samt ett barnrättsperspektiv. Genom strategin vill man utveckla Sveriges arbete utifrån en normativ grund i internationella åtaganden. Enligt strategin bekämpas människohandel bäst genom *förebyggande arbete och uppföljande stöd till de som drabbats*. Inom det förebyggande arbetet faller bland annat att förhindra att människor utsätts för människohandel, att motverka efterfrågan samt att ha en effektiv lagföring av förövarna. Tyngdpunkten ska generellt ligga på långsiktiga förebyggande insatser.¹²³

Bland de preventiva åtgärderna som föreslås kan följande nämnas:

- Öka inkomstmöjligheterna för unga samt förbättra arbetsvillkoren,
- bidra till en fri och säker rörlighet,
- främja utbildning för barn i utsatta situationer,
- främja jämställdhet mellan könen,
- främja barns rättigheter,
- stärka sociala skyddsnät,
- motverka efterfrågan på sexuella tjänster,
- upplysning och information om människohandel till de som är i riskzonen,
- en relevant och harmoniserad lagstiftning där sexköpslagen är ett steg i rätt riktning,
- effektiv lagföring och stöd till polissamarbete.¹²⁴

Redan nu bör en reflektion göras av att det på de flesta områden som föreslås i strategin finns ytterst lite information om hur åtgärderna ska uppnås rent konkret. Tonvikten ligger på bistånd, dels genom ett

---

¹²² Utrikesdepartementets strategi, s.1f.

¹²³ Utrikesdepartementets strategi, s.29ff.

¹²⁴ Utrikesdepartementets strategi, s.46.

multilateralt samarbete, bilaterala insatser och stöd till enskilda organisationer. Strategins genomförande bygger utöver detta på tre utgångspunkter: *Kunskap, samverkan och uppföljning*. *Kunskap* genom att Sverige bör bidra till att skapa en medvetenhet om problemet runt om i världen, särskilt i de områden där ämnet fortfarande är kontroversiellt. På detta sätt ska vi även påverka andra länder att ansluta sig till internationella instrument och åtaganden gällande människohandel. Inom Sverige krävs det även en förbättrad och mer systematisk kunskap och analys för att förstå problemet med människohandel. Detta ska ske genom erfarenhetsutbyten och löpande utvärdering av åtgärdsstrategier. *Samverkan* ska ske både på internationell och regional nivå mellan olika aktörer och givare med inriktning på genomförande av internationella normer. Det betonas även att det är av vikt att identifiera utvecklingspolitikens del i bekämpningen mot människohandel i förhållande till andra politikområden för att bidra till en samstämmighet mellan dessa. Från svenskt håll behandlas problemet utifrån skilda politikområden och av olika departement och myndigheter. För att kunna stärka Sveriges fortsatta ansträngningar för att bekämpa människohandel behövs en samlad strategi och vägledande riktlinjer. Slutligen bör en *uppföljning* av arbetet göras för att se hur integreringen av bekämpningen av människohandeln har skett i den utrikespolitiska förvaltningen.¹²⁵

6.2 Regeringens handlingsplan

Regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål är utarbetad inom Integrations- och jämställdhetsdepartementet.¹²⁶ I skrivelsen redogör regeringen för sin syn på hur prostitution och människohandel för sexuella ändamål ska bekämpas. Utgångspunkterna för de åtgärder som regeringen föreslår är att den enskilda individens behov ska sättas i fokus och genomsyra myndigheternas arbete. I ingressen betonas även att insatser för att motverka efterfrågan av köp av sexuella tjänster är avgörande för att komma tillrätta med problemet. Handlingsplanen omfattar åtgärder inom flera olika politikområden och myndigheternas uppdrag kommer att preciseras genom direktiv från regeringen. Totalt satsas 210 miljoner kronor på 36 åtgärder och en uppföljning av planen är planerad till 2011.¹²⁷

Regeringen har delat in arbetet mot prostitution och sexuella ändamål i fem insatsområden; *ökat skydd och stöd till offren, stärkt förebyggande arbete, stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet, ökad samverkan samt ökad kunskap*. Jag kommer här att fokusera på de åtgärder som jag anser mest centrala för denna redogörelse.

Ökat skydd och stöd till utsatta ska framförallt ske genom utbildningsinsatser till de yrkesgrupper som kommer i kontakt med de

---

¹²⁵ Utrikesdepartementets strategi, s.46.

¹²⁶ Regeringen, 2007/08:167, s.1.

¹²⁷ Ibid.

drabbade och särskilt fokus ska läggas på barns rättigheter och behov. Många av åtgärderna inom detta område inriktar sig på att öka kunskapen om prostitution. Regeringen avser även att vidta åtgärder för att utveckla ett samarbete mellan svenska och utländska myndigheter för att öka möjligheterna för ett tryggare återvändande för de offer som blivit utsatta för människohandel.¹²⁸

För att *stärka det förebyggande arbetet* ligger fokus på att, även inom detta område, öka kunskapen om människohandel. Dels bland de myndigheter och organisationer som kan komma att ha kontakt med offren men även genom ökad kunskap bland allmänheten för att åstadkomma attitydförändringar. Även etiska riktlinjer och uppförandekoder hos myndigheter och organisationer är en viktig del för att motverka efterfrågan och minska rekryteringen. Regeringen har bland annat gett ett uppdrag till Socialstyrelsen att utveckla arbetet inom kommunerna rörande insatser riktade till sexköpare.¹²⁹

Bekämpningen av människohandel är också en central del i regeringens strategi för att bekämpa den organiserade brottsligheten. Under senare år har lagen förändrats så att polis och åklagare getts fler möjligheter att använda sig av straffprocessuella tvångsmedel i arbetet med att förhindra särskilt allvarliga brott. Regeringen har nu tillsatt en utredning för att utreda huruvida även provokativa åtgärder ska kunna användas vid bekämpningen av särskilt allvarliga brott. För att *stärka kvaliteten och effektiviteten i rättsväsendet* vill regeringen utveckla de utbildningsinsatser som görs inom området människohandel samt förstärka operativa insatser från polisens sida. Utöver detta har särskilda medel tillförts polisorganisationen och Åklagarmyndigheten för att öka metod- och kompetensutveckling samt det internationella samarbetet i syfte att åstadkomma en effektivare lagföring. Regeringen har även gett Brottsoffermyndigheten i uppdrag att i samråd med polisen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket och Migrationsverket utforma och genomföra ett utbildningsprogram för att öka kunskapen om människohandel för sexuella ändamål.¹³⁰

Arbetet mot människohandel kräver enligt regeringen *ökad nationell och internationell samverkan* och ett övergripande angreppssätt med insatser inom en rad olika områden samtidigt. Vikt läggs bland annat vid att utveckla samarbetet inom EU, Europol, Eurojust och Interpol. Regeringen har även gett länsstyrelserna i uppdrag att samordna insatser mellan olika myndigheter, där länsstyrelsen i Stockholm fördelar och samordnar arbetet nationellt.¹³¹

För att *öka kunskapen om människohandel för sexuella ändamål* har regeringen tillsatt särskilda medel för att öka möjligheten till både kvalitativa och kvantitativa studier om förekomsten av människohandel

---

¹²⁸ Regeringen, 2007/08:167, s.12ff.

¹²⁹ Ibid, s.1ff.

¹³⁰ Ibid, s.21ff.

¹³¹ Ibid, s.29.

samt att ta del av erfarenheter från andra länder. Detta för att kunna öka och fördjupa kompetensen hos myndigheter och frivilligorganisationer som är verksamma inom området. Regeringen menar också att det finns ett stort behov av att kartlägga, utvärdera och utveckla existerande nationella och internationella modeller och metoder för att förebygga och motverka efterfrågan av sexuella tjänster. Särskilda medel har avsatts för att stödja en undersökning om attityder till sexköp som görs inom ramen för det nordiska forskningsprojektet Prostitution i Norden.¹³²

6.2.1 Rikskriminalpolisen

Sedan 1997 är det Rikspolisstyrelsen som har ansvaret för att vara nationell rapportör för arbetet mot människohandel. RKP är även det organ som har ansvar för att utarbeta nationella lägesrapporter, kartlägga förekomsten av problemet och genomföra analyser. Vid varje polismyndighet finns det dessutom en kontaktperson och en gemensam policy för polis och myndigheter i bedrivandet av kampen mot människohandel.¹³³ Polisen beviljades 40 miljoner extra under åren 2008-2010 från regeringen för att bekämpa människohandel för sexuella ändamål och prostitution. Användningsområdena för dessa är som ovan nämnts att förstärka de operativa åtgärderna, öka kunskaperna inom organisationen samt ta fram bättre metoder för brottsbekämpningen.¹³⁴

I inledningsfasen av uppdraget genomfördes kompetensutveckling för de grupper inom polisen som arbetar med insamlandet av information kring brottslig utveckling, under ledning av Rikspolisstyrelsen. Detta resulterade under 2009 i en kraftig ökning av information från polismyndigheterna rörande människohandel och prostitution. Flera insatser som utförts av polismyndigheterna 2008-2009 har varit kunskapsinriktade och haft fokus på insamling och analys av data. Andra insatser har varit mer renodlat operativa och då ofta haft internationella kopplingar. Polisen samarbetar även med den nationella rapportören i frågor som rör människohandel som finns placerad på polisavdelningen vid Rikspolisstyrelsen.¹³⁵

Polisens övergripande strategi för att komma åt människohandel är främst genom att bekämpa de organiserade nätverken som sysslar med människohandel; dels de befintliga och dels genom att arbeta förebyggande så att nya nätverk inte kan etablera sig i Sverige. Detta för att göra Sverige till en oattraktiv marknad för den organiserade brottsligheten. Enligt polisen är det just den organiserade brottsligheten som står bakom denna typ av brott och för att komma åt människohandlare arbetar polisen för att försöka lagföra dem för den samlade brottsligheten och på så vis komma åt de pengar som går in i verksamheten.¹³⁶ En förutsättning för att handel med

---

¹³² Regeringen, 2007/08:167, s.30ff.

¹³³ SOU 2003/04:111, s.10.

¹³⁴ RKP, Rapport 2010:5, s.19.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Hemsida 7: Polisen, *Människohandel – Så arbetar Polisen*, 2011-04-03.

människor för sexuella ändamål ska vara lönsam är att det finns potentiella köpare som handlarna kan etablera kontakt med. Polisen prioriterar därför också aktiva polisinsatser för bekämpning av prostitution genom inhämtande av information, avlyssning, bevakning och spaning på internet. Dessutom bedriver socialtjänstens prostitutionsgrupper verksamhet för att etablera kontakt med de som utnyttjas i prostitution.¹³⁷

---

¹³⁷ Regeringen, 2007/08:167, s.7f.

7 Analys

För att göra analysen överskådlig och sammankopplad till den inledande frågeställningen har jag valt att dela upp den i tre avsnitt: Det första behandlar tolkningen och tillämpningen av den straffrättsliga bestämmelsen avseende människohandel för sexuella ändamål, med fokus på de rekvisit som tagits upp som mer problematiska i den tidigare framställningen. Det andra avsnittet behandlar huruvida det kan anses föreligga konsensus mellan människohandel för sexuella ändamål som fenomen och den straffrättsliga regleringen. Det avslutande avsnittet behandlar frågan om det finns andra möjligheter att effektivisera bekämpningen av människohandel, men fortfarande ur ett straffrättsligt perspektiv.

7.1 Tillämpning och tolkning av lagstiftningen

Människohandel för sexuella ändamål är ett allvarligt brott, vilket straffvärdet såväl som de många internationella instrument och nationella utredningar som behandlar fenomenet visar på. Samtidigt tyder praxis, ett antal utredningar med förändringar av brottsrekvisiten till följd och det låga antalet åtal för brottet på att lagstiftningen varit svårtillämpad. Av de rättsfall som analyserats ovan framgår att domstolarna haft vissa svårigheter med framförallt två rekvisit, dels med rekvisitet otillbörliga medel och dels med det tidigare kontrollrekvisitet.

7.1.1 Otillbörliga medel

Gällande rekvisitet otillbörliga medel har det såväl av domstolarna som i doktrinen kritiserats för att vara svårtolkat. Dessutom kan det vara svårt att bevisa att otillbörliga medel använts, i synnerhet eftersom Sverige främst är ett destinationsland. Det har även framförts att det på grund av rekvisitet finns en risk att det vid utredning och lagföring riktas för mycket fokus på offrets bakgrund eller i vilken mån de varit medvetna om vad det avsedda utnyttjandet skulle innefatta. Dock så innebär Sveriges antagande av en rad internationella bestämmelser, framförallt Palermoprotokollet, att otillbörliga medel måste vara en del av lagstiftningen. Utan rekvisitet skulle brottet dessutom kunna liknas vid koppleri, eftersom själva utnyttjandet inte behöver ha skett för att det ska ses som fullbordat brott. Dessutom skulle det vara svårt att bedöma brottets svårighetsgrad i förhållande till andra brott, samt att avgränsa kriminaliseringen. Detta skulle också innebära att ett flertal andra lagrum skulle behöva ändras.¹³⁸ Enligt den utredning som ligger till grund för den senaste lagändringen, beror dock inte bestämmelsens ineffektivitet på förekomsten av otillbörliga medel som ett

---

¹³⁸ Prop. 2003/04:111, s.57f samt SOU 2008:41, s.96ff.

rekvisit i sig, utan på att utformningen är alltför generell och att de situationer som exemplifieras i förarbetena är alltför drastiska och inte överensstämmer med verkligheten. Som huvudregel är det ett maktförhållande som gärningsmannen byggt upp under lång tid som han sedan utnyttjar, vilket innebär att han inte behöver vidta åtgärder som är särskilt våldsamma eller drastiska i sig. Intressant är att trots att utredningens slutsats att detta var det största problemet med den nuvarande lagstiftningen, valde regeringen att inte utveckla eller utvidga hur rekvisitet otillbörliga medel ska tolkas i den nyaste propositionen från 2010. Även om det i den föregående utredningen konstateras att det är omöjligt att i lagtext uppräknat alla de omständigheter som kan utgöra otillbörliga medel, så har inget tydliggörande gjorts, inte heller diskuteras detta i propositionen. Istället hänvisas till tidigare förarbeten. Dock menar regeringen att hela straffbestämmelsen kommer bli mer effektiv i och med borttagandet av kontrollrekvisitet. Detta innebär dock inte i sig att de andra rekvisiten kommer att vara lättare att tolka.¹³⁹

Som tagits upp tidigare har det inte heller igenom praxis tydliggjorts hur otillbörliga medel bör tolkas. Dels kan detta bero på att så pass få åtal överhuvudtaget väcks från åklagarhåll avseende människohandel för sexuella ändamål, istället väcks ofta åtal för enbart koppleri, vilket har ett betydligt lägre straffvärde och inte samma skyddssyfte. Dels så har domstolarna haft något otydliga resonemang avseende rekvisitet otillbörliga medel. Svårigheten ligger framförallt i de fall där det inte rör sig om ett tydligt tvång eller vilseledande, det vill säga då det gäller ett utnyttjande av någons utsatta belägenhet eller något annat sådant otillbörligt medel. I förarbetena anges det vad som kan vara utsatt belägenhet. I de genomgångna rättsfallen ovan och även enligt övrig litteratur så visas det att det ofta handlar om huruvida att målsägande befunnit sig i en utsatt ekonomisk situation och huruvida denna utnyttjats.¹⁴⁰ Det inte räcker med att målsägande utifrån ett svenskt perspektiv varit i en utsatt ekonomisk situation, utan det måste vara i förhållande till situationen i ursprungslandet, vilket kommer ann på åklagaren att bevisa. Dock är det enligt rättsfallsanalysen inte detta förhållande som medför störst svårigheter. Domstolarna har i flertalet fall konstaterat att målsägande befunnit sig i en utsatt belägenhet. Vanligtvis genom en kombination av en utsatt ekonomisk situation, härkomst från en minoritetsgrupp i ursprungslandet, samt social utsatthet. Detta stämmer överens med övrig forskning avseende hur situationen ser ut för de offer för människohandel för sexuella ändamål som kommer till Sverige. Däremot ger de genomgångna rättsfallen indikationer på att det är svårt att få fram övertygande bevisning om att gärningsmannen hade vetskap om att målsägande befunnit sig i en utsatt belägenhet. I synnerhet eftersom ofta både målsägande och de tilltalade har hemvist utanför Sverige och det otillbörliga medlet skett i samband med handelsåtgärder i ursprungslandet läggs en tung bevisbörda på åklagaren. Åklagaren måste här bevisa att målsägande befunnit sig i en utsatt

¹³⁹ SOU 2008:41, s.93 samt s.98ff samt Prop. 2009/10:152, s.16.

¹⁴⁰ Jfr SOU 2008:41, s.71ff, Åklagarmyndigheten, RättsPM 2007:2 samt ovan genomgångna rättsfall.

ekonomisk situation, att gärningsmannen hade kännedom om denna situation samt även att gärningsmannen utnyttjat denna situation.¹⁴¹ I denna del av straffbestämmelsen blir problematiken med människohandel som fenomen tydlig, där brottets ofta gränsöverskridande karaktär även innefattar strukturella ställningstagande såsom ekonomiska förhållande utöver de individuella. Väl i rätten måste domstolen ta hänsyn till båda perspektiven och jämka samman dessa.¹⁴²

Dock verkar det vara tudelningen av rekvisitet utnyttjande av någons utsatta belägenhet som vållar domstolarna störst bekymmer, trots att tyngdpunkten i förarbeten och övrig litteratur ligger på bevissvårigheterna. Det är utnyttjandet som blir svårdefinierat. Enligt förarbetena innebär utnyttjande av någons utsatta belägenhet att målsägande inte ska ha haft något annat val än att underkasta sig gärningsmannens vilja.¹⁴³ Domstolarna verkar enligt genomgången praxis även i dessa fall se det utifrån huruvida målsägande blivit vilseledd angående syftet med rekryteringen, transporten eller något av de andra handelsåtgärderna. Härigenom finns det en risk för att rekvisitet urlakas, eftersom det då inte får någon självständig betydelse, istället blir det en fråga om vilseledande trots allt. Domstolarnas ambivalens kan även hänga samman med det som utredningen från 2008 benämnt som icke uttömmande exemplifieringar i förarbetena.¹⁴⁴ Även om det är tydliggjort vad utsatt situation innebär finns det knappt någon information alls om vad utnyttjandet i sig skulle innebära. En tolkning av förarbetena skulle dock kunna vara att rekvisitet bör ses som en vågskål, det vill säga att den utsatta belägenheten gör att det krävs mindre påtryckningar från gärningsmannens sida än vad som är fallet då det endast gäller vilseledande i de fall då målsägande inte befunnit sig i en utsatt situation.

Själva tolkningen av vilseledandet eller utnyttjandet ska enligt förarbetena ske oberoende av offrets samtycke. Rekvisiten kan vara uppfyllda även om offret varit medveten om att handelsåtgärderna sker i sexuellt syfte, eller frivilligt prostituerar sig.¹⁴⁵ Trots detta utgår domstolarnas resonemang kring de otillbörliga medlen just kring om målsägande vetat vad syftet med resan var; i de fall som målsägande har vetat att det varit för prostitution har domstolarna tolkat detta som att det då inte varit fråga om något vilseledande eller utnyttjande.¹⁴⁶ I utredningen angående människohandel för sexuella ändamål från 2008 tas detta upp som en felaktig tolkning av domstolarna, utifrån resonemanget att samtycke inte har ansvarsbefriande

---

¹⁴¹ Prop. 2003/04:111, s.57f samt se även resonemang av Örnemark Hansen, *"Bärplockerskor" med mera sökes – reflektion över ny svensk lagstiftning om människohandel*, (Liber amicorum et amicorum Karin Cornils: glimt af nordisk straffrätt og straffeprosessrett, 2010), s.212f.

¹⁴² Se resonemang av Andersson, *Människohandel och straffrätt, Individens utsatthet i relation till strukturer och diskurser*, (Liber amicorum et amicorum Karin Cornils: glimt af nordisk straffrätt og straffeprosessrett, 2010), s.11f.

¹⁴³ Prop. 2001/02:124, s.25.

¹⁴⁴ SOU 2008:41, s.96.

¹⁴⁵ Prop. 2001/02:124, s.22 samt s.34.

¹⁴⁶ Se ovan genomgångna rättsfall.

verkan.¹⁴⁷ Enligt min mening kan dock inte domstolarnas resonemang avfärdas som felaktigt på denna grund. Samtycket är inte ansvarsbefriande så länge som rekvisiten är uppfyllda. Men för att avgöra huruvida ett utnyttjande eller vilseledande skett måste domstolarna ta hänsyn till samtycke från målsägande. Om samtycke förelegat direkt eller indirekt så utesluter detta vilseledande och medför att det inte kan anses som brott överhuvudtaget. Själva samtyckesresonemanget finns alltså ofrånkomligen inbakat i straffbestämmelsens uppbyggnad.¹⁴⁸

7.1.2 Kontrollrekvisitet

Den senaste större förändringen av människohandelsparagrafen gjordes 2010 genom utmönstringen av kontrollrekvisitet. Enligt den utredning som föregick propositionen så var detta rekvisit det som vållade domstolarna störst svårigheter. I synnerhet på grund av likheterna i tolkningen av rekvisitet otillbörliga medel och kontrollrekvisitet. Detta innebar att i princip samma bedömning gjordes av domstolarna även om målsägande var under 18 år, vilket inte var avsikten med lagstiftningen. I den genomgång av rättsfall som gjorts ovan verkar så också vara fallet, framförallt är det beaktansvärt att domstolarna tagit in målsägandes eventuella samtycke till utnyttjandet även i samband med resonemanget kring kontroll.¹⁴⁹ Här är det mer befogat med ett ifrågasättande av domstolarnas resonemang. Huruvida lagstiftningen är mer effektiv efter utmönstringen av kontrollrekvisitet är dock fortfarande oklart eftersom förändringen är så ny att det inte finns någon utredning av detta. Inte heller hade domstolarna att utgå från den nya lagstiftningen i något av de rättsfall som tagits upp här.

Vad som dock inte diskuterats närmare i samband med borttagandet av kontrollrekvisitet är huruvida detta skulle kunna innebära att bestämmelsen fått ett betydligt mer vidsträckt tillämpningsområde. I de förarbeten som föregått lagstiftningen så är utgångspunkten att människohandel ofta är av gränsöverskridande karaktär, även om detta inte längre är något krav. Detta innebär att det i de flesta fall handlar om en kedja av åtgärder där både rekrytering, transport och inhysande sker. Enligt den information som finns om offer för människohandel är så stämmer också denna utgångspunkt.¹⁵⁰ I dessa fall rör det sig ofta om flera olika gärningsmän som deltar i handeln och utgångspunkten blir indirekt att människohandeln och handelsåtgärderna företas av gärningsmän i syfte att offret ska exploateras sexuellt, det vill säga oftast utnyttjas i prostitution och annonseras ut till sexköpare. På så vis blir människohandlarna och sexköparna olika rättssubjekt. Men det finns inget i lagstiftningen eller förarbetena som innebär att rekvisiten inte skulle vara uppfyllda då den som genom ett otillbörligt medel genomför en handelsåtgärd, samtidigt är den som sexuellt

---

¹⁴⁷ SOU 2008:41, s.81.

¹⁴⁸ Jfr Wennberg, *Introduktion till straffrätten*, s 39f.

¹⁴⁹ Jfr Svea hovrätts dom den 29 oktober 2008 (mål B 5886-08) samt Malmö tingsrätts dom den 2 november 2010 (mål B 5513-10).

¹⁵⁰ Jfr BRÅ, Rapport 2008:24.

utnyttjar. Om till exempel en sexköpare skulle ta med en minderårig prostituerad till sin lägenhet, i syfte att "utnyttja" och betala henne för sexuella tjänster, borde detta i princip enligt den nya lagstiftningen kunna vara människohandel, då varken otillbörligt medel eller kontroll krävs.¹⁵¹ I de fall där offret är över 18 år skulle människohandelsparagrafen med sin nuvarande utformning, rent lagtekniskt, kunna vara tillämplig vid en våldtäkt. Om gärningsmannen till exempel medelst tvång transporterar och inhyser ett offer i syfte att sexuellt utnyttja henne finns det utan kontrollrekvisitet inget som hindrar att detta skulle kunna ses som människohandel. I förarbetena diskuteras det visserligen vad som avses med sexuell exploatering, som paragrafen lyder idag, dock inte huruvida det måste röra sig om prostitution såsom uppges i förarbetena till koppleribestämmelsen.¹⁵² Men även om så skulle vara fallet, visar både den senaste rapporten från RKP, liksom nyare rättsfall, att människohandelsliknande situationer vid gruppvåldtäkter och med svenska offer ökat den senaste tiden.¹⁵³ Dessa situationer ligger väldigt långt bort från synen på fenomenet människohandel som målas upp i förarbeten och övrig litteratur och torde knappast vara lagstiftningens huvudsakliga syfte. Även om det är mindre troligt att åtal kommer att ske för människohandel vid denna typ av brott kan det ifrågasättas huruvida det är rättfärdigat att ha en lagstiftning som har ett syfte som inte överensstämmer med dess tillämpningsområde.

I samband med utmönstringen av kontrollrekvisitet togs även det tidigare andra stycket i människohandelsparagrafen bort. Att den som överför eller tar emot kontroll över en person i ett utnyttjandesyfte ska kunna dömas för människohandel, har således inte längre någon självständig lydelse. Tidigare fanns formuleringen med för att tydliggöra att det vid ett sådant förfarande inte krävdes att något otillbörligt medel använts, eftersom det ligger i sakens natur att ett sådant har använts i ett tidigare skede då någon redan har kontroll över offret.¹⁵⁴ Enligt de senaste förarbetena så kräver detta inte någon självständig lydelse, dock så fördes *överföring* in som en av handelsåtgärderna i straffbestämmelsen. Att ta emot eller överföra en person är således en handelsåtgärd. Men om detta även innefattar att ta emot och överföra kontrollen över en person, alltså inte bara personen i fysisk bemärkelse, borde detta innebära att fullbordanstidpunkten för brottet tidigareläggs. I synnerhet eftersom det för brottets fullbordande inte krävs att ett utnyttjande verkligen skett. Detta är dock ingen som diskuteras närmare i förarbetena.¹⁵⁵ Vidare så borde detta innebära att om mottagande eller överföring av kontroll kan anses innefatta ett otillbörligt medel, utan att det krävs ett förtydligande av detta, så räcker gärningsmannens vetskap om att någon annan använt sig av ett otillbörligt medel för att rekvisiten ska

---

¹⁵¹ Nebelius, *Människohandelsbrottets tillämplighet på köp av sexuell handling av barn och köp av sexuell tjänst*, SvJT 2009, s.906ff.

¹⁵² Prop. 2001/2002:124, s.27f samt Prop. 2004/05:45, s.109f.

¹⁵³ RKP, Rapport 2010:5, s.6.

¹⁵⁴ Prop. 2003/04:111, s.57.

¹⁵⁵ Jfr Örnemark Hansen, "Bärplockerskor" med mera sökes – reflektion över ny svensk lagstiftning om människohandel, s.212f, där resonemang förs kring detta.

anses uppfyllda. Utifrån detta resonemang skulle domstolarnas nuvarande tolkning, där tyngdpunkt läggs vid att gärningsmännen verkligen förmått offret till en åtgärd, vara betydligt mer hårdragen än vad förarbetena ger utrymme för. Däremot kan det ifrågasättas hur bevisning skulle kunna förebringas från polis och åklagares sida för att visa på att en gärningsman varit medveten om någon annans avsikter med ett visst förfarande. Oavsett tolkning kan det konstateras att det är svårt att jämföra samman de uttalanden som görs i förarbetena angående att gärningsmannen just utnyttjar en utsatt situation som föreligger sedan tidigare, med att det samtidigt påtalas att gärningsmannen ska förmå offret till en åtgärd, vilket diskuterats ovan.

7.2 Konsensus mellan människohandel som fenomen och den straffrättsliga regleringen

Som tagits upp ovan är människohandel för sexuella ändamål ett komplext fenomen i sig själv. Problemet tas också upp och analyseras av olika instanser från skilda utgångspunkter. Det kan ses som ett uttryck för bristande jämställdhet mellan könen, som en del av den organiserade brottsligheten och som en utvecklingsfråga där ojämlikhet mellan länder och sociala och ekonomiska förhållanden spelar in, för att nämna de viktigaste. Detta gör det självklart också till ett komplext område att omvandla till straffrätt. Dock krävs det för att lagstiftningen ska vara rättfärdigad att den är tillämplig.¹⁵⁶ De tillämpningssvårigheter, tolkningsproblem och ottydligheter som diskuterats ovan tyder på att så inte alltid är fallet. Å andra sidan är Sverige bundet av internationella instrument som gör att vi måste ha en lagstiftning som ser ut på ett visst sätt. Ett annat problem är att det är svårt att avgöra om det låga antalet domar angående människohandel visar på en icke fungerande lagstiftning eller helt enkelt på att problemet faktiskt inte är så utbrett här i Sverige som diskussionerna gör gällande. Litteraturen kring detta är svävande. Inga säkra siffror finns och från flera instanser poängteras också bristen på säker information kring problemets verkliga omfattning. Dock kan fenomenet i sig ses som så allvarligt att även en preventiv lagstiftning skulle kunna rättfärdigas, i den mån den är effektiv och verkligen avskräcker.¹⁵⁷ Som ovan sett kan även detta diskuteras, enligt RKP har däremot förbudet mot köp av sexuella tjänster samt ökade åtgärder för att beslagta vinning av brott haft avskräckande effekter.¹⁵⁸ Att tillämpningsområdet för den rådande straffbestämmelsen kan uppfattas som oklart gör i sig att det kan ifrågasättas huruvida det råder konsensus kring människohandel för sexuella ändamål som fenomen och straffbestämmelsen.

---

¹⁵⁶ Jfr Jareborg, *Vilken sorts straffrätt vill vi ha?*, s.31f, där Jareborg för en kritisk diskussion till huruvida den så kallade offensiva straffrätten och en preventiv lagstiftning kan rättfärdigas.

¹⁵⁷ Jfr Jareborg, *Vilken sorts straffrätt vill vi ha?*, s.31f, se ovan.

¹⁵⁸ PKP, Rapport 2010:5, s.6.

En annan orsak till bristande konsensus, vilken i sig kan anses som själva kärnan, är att människohandel för sexuella ändamål faktiskt tas upp som ett *fenomen*. Detta gör att människohandel skiljer sig åt från många andra typer av brott. Vi skulle till exempel inte få för oss att kalla mord för ett fenomen. Människohandel å andra sidan är mer än en enskild persons orättfärdiga handlande. Ulrika Andersson diskuterar till exempel människohandel utifrån en strukturell förklaringsmodell.¹⁵⁹ Organiserad brottslighet, fattigdom och könsojämlikhet är alla fenomen som är hänförliga till och diskuteras utifrån strukturella faktorer. I människohandel som fenomen går dessa strukturella faktorer samman och bildar i sig ett nytt fenomen. Bara detta i sig gör problemet till komplext. När sedan fenomenet ska omvandlas till straffrätt blir det än svårare. Medan bakgrunden till människohandel i hög grad kan ses utifrån strukturella faktorer såsom kön, sexualitet, nationstillhörighet, etnicitet, ålder och klass utgår straffrätten från ett subjektivt perspektiv där fokus ligger på ansvarssubjektet och dess fria vilja. Enbart på grund av detta skulle det således gå att föra ett resonemang om att det kan bli svårt att uppnå någon slags konsensus mellan människohandel som fenomen och den straffrättsliga regleringen eftersom de befinner sig på olika nivåer. Men enligt Andersson går det att sammanfoga dessa genom att se subjektet kontextuellt, länkat till strukturella och diskursiva aspekter.¹⁶⁰ Genom att uppmärksamma dessa och göra det mer tydligt vad det innebär att vara utsatt för människohandel - vilka individer som är utsatta, vilka strukturella levnadsvillkor de lever under och vilka faktorer som relateras till denna utsatthet - så kan lagstiftningen tolkas mer effektivt. Ett av problemen i dagsläget är att det råder en otydlighet mellan vad som rent generellt är ogynnsamma faktorer för offret och vad som kan länkas till gärningsmannen. Genom att de strukturella faktorerna har förts in i lagstiftningen, framförallt genom det otillbörliga medlet *utnyttjande av någons utsatta belägenhet*, så blir det än viktigare att göra en tydlig uppdelning eller förklaring. Inte bara till vad denna utsatthet kan bestå i, utan också vilket ansvar enskilda personer har; alltså vad som krävs för att det ska anses vara ett utnyttjande av gärningsmannen. I dagsläget menar jag att denna diskussion saknas i förarbetena, eller åtminstone inte tas tillvara på i tillräcklig utsträckning.

Detta hänger även samman med diskussionen i ovanstående kapitel, om att otillbörliga medel som rekvisit är svårt att bevisa och ofta sammanlänkat med strukturella faktorer i ett ursprungsland. Detta innebär sammanfattningsvis att brottskonstruktionen är svårtillämpad i sig själv, att det ofta rör sig om situationer som är svåra att bevisa samt att fenomenet är sammanlänkat med strukturella faktorer som gör att det överhuvudtaget kan vara svårt att avgränsa dessa från ett gärningsmannaansvar. Samtidigt råder det en situation idag där människohandel som fenomen, inte bara i den straffrättsliga regleringen, är något oklart definierat (något som kommer diskuteras mer ingående nedan). Detta hör även samman med att det just är

---

¹⁵⁹ Andersson, *Människohandel och straffrätt, Individers utsatthet i relation till strukturer och diskurser*, (Liber amicorum et amicorum Karin Cornils: glimt af nordisk straffrätt og straffeprosessrett, 2010), s.11ff.

¹⁶⁰ Ibid.

ett samhällsfenomen, som också förändrar sig i takt med olika sociala, politiska och ekonomiska strömningar i såväl ursprungs som destinationsländerna. Det ligger således i sakens natur att ett sådant samhällsfenomen är svårt att omvandla till straffrättslig lagstiftning. Lagstiftningen måste vara klar och tydlig för att kunna tillämpas, i annat fall uppkommer sådana svårigheter som föreligger i dagsläget, där området blir så oklart att till och med åklagare drar sig för att väcka åtal. Samtidigt så skapar en alltför strikt och snäv begränsning av lagstiftningen tillämpningssvårigheter, då den i så fall inte kan tänjas och följa den förändringsbenägna verklighet den är till för att omfatta. Med detta som bakgrund ställer jag mig frågande till om det överhuvudtaget går att skapa en konsensus mellan fenomenet människohandel och den straffrättsliga regleringen, åtminstone utifrån den utformning regleringen har i dagsläget. De otillbörliga medlen och dess sammankoppling till strukturella faktorer tar i alltför hög grad sikte på omständigheter som är hänförliga till andra brottsbekämpande och preventiva åtgärder än ett straffrättsligt rekvisit som kan föranleda gärningsmannans ansvar enligt mitt synsätt.

Med den nuvarande utformningen blir det dessutom mer fokus på samhället som skyddssyfte än personlig frihet och frid vad det gäller människohandelsoffren. Medan kontrollrekvisitet fortfarande var en del av människohandelsparagrafen angavs det i förarbetena att det var detta rekvisit som visade på brottets karaktär och fullbordanstidpunkt. Enligt min mening så tydliggjorde kontrollrekvisitet människohandelns skyddssyfte på ett mer ändamålsenligt vis än rekvisitet otillbörliga medel. Som redogjorts för ovan kan offren för människohandel för sexuella ändamål försättas i en utsatt situation och ett beroendeläge till gärningsmannen på oändligt många olika sätt. Dessa går inte alla att räkna upp i förarbetena, i synnerhet inte eftersom fenomenet ständigt förändras. Den situation som offret sedan hamnar i, en situation där dennes frihet är begränsad av gärningsmannens kontroll, är enligt min mening mer relevant och mer fördelaktig att redogöra för i förarbeten. Då skulle det även gå att avgränsa sig till att i förarbetena redogöra för hur denna kontroll ska tolkas, istället för att försöka beskriva en komplex verklighet och alla de situationer som kan leda till denna kontroll. Genom en utmönstring av rekvisitet otillbörliga medel och genom att återinföra ett kontrollrekvisit så skulle de strukturella orsakerna till fenomenet till viss del avgränsas från straffbestämmelsen människohandel, vilket enligt min mening skulle skapa en bättre utgångspunkt för konsensus mellan fenomenet och den straffrättsliga regleringen.

7.3 Andra möjligheter att effektivisera de straffrättsliga åtgärderna

För att den straffrättsliga lagstiftningen ska fungera effektivt krävs inte bara att den straffrättsliga regleringen är klar och tydlig. Även andra faktorer spelar in, såsom att polis, åklagare och domstolar har tillräcklig kunskap och tillräckliga resurser. Som tagits upp tidigare kan det sägas råda viss

diskrepans mellan hur fenomenet människohandel uppfattas och hur det faktiskt går till. I viss mån kan detta också bero på att vi inte riktigt bestämt vad vi avser med fenomenet i sig, inte bara att lagstiftningen är otydlig. Människohandel har visserligen en internationell lydelse i och med Palermo-protokollet, men som ovan nämnts kan denna definition även utvidgas till att omfatta ett flertal andra situationer än de med det klassiska traffickingoffret, åtminstone ur ett svenskt perspektiv. För att vi ska kunna ha en fungerande lagstiftning krävs en nyansering och ett gemensamt synsätt.

Ett problem med detta är att flera olika organisationer och myndigheter hanterar problemet utifrån olika perspektiv.¹⁶¹ Medan exempelvis utrikesdepartementet ser det utifrån ett utvecklingsperspektiv (strukturellt), hanterar regeringen i sin handlingsplan det från ett jämställdhetsperspektiv där människohandel för sexuella ändamål sammanlänkas med prostitution och där ingen större åtskillnad görs mellan dessa. Att fenomenet ses från dessa olika utgångspunkter är i sig positivt; att de inte binds samman gör dock den sammanlagda informationen rörig och svårförståelig. Samhället går ut med signaler att människohandel för sexuella ändamål är ett betydligt allvarigare förfarande än köp av sexuella tjänster, vilket inte är överensstämmande med den bild som regeringens handlingsplan förmedlar. Utrikesdepartementets strategi får människohandeln att avskämmas från det svenska samhället genom att enbart koppla samman den med de så kallade ursprungsländerna. Rikskriminalpolisen å sin sida ser framförallt människohandeln som en del av den organiserade brottsligheten och fokuserar på denna och vikten av att komma åt de ekonomiska vinster som görs inom denna. Dock så poängteras att sexköp är ett lågprioriterat brott och att flera sexköpare dessutom ser det som tabu att köpa sexuella tjänster av så kallade traffickingoffer. Tillsammans täcker dessa olika instanser in de flesta aspekterna av människohandel. Men utan en samlad strategi kan det vara svårt för rättstillämpningen, polisen och även allmänheten att få en bild av det egentliga fenomenet. Detta innebär att det skulle kunna göra det svårare för allmänheten att rapportera misstänkta brott, för sexköpare att avgöra om en annons avser offer för människohandel, för polisen att komma åt människohandlarna, för åklagaren att åtala för brottet och slutligen för domstolen att bedöma huruvida det rör sig om människohandel eller ej.

Detta har dock uppmärksammats av regeringen, som i en nyligen utkommen proposition i samband med höjningen av straffvärdet för köp av sexuella tjänster konstaterar att den kunskap som finns kring prostitution och människohandel för sexuella ändamål är svåröverskådlig samt präglas av de berörda myndigheternas och organisationernas respektive perspektiv. Det konstateras också att detta försvårar arbetet med att genomföra relevant utbildning, metodutveckling och stödinsatser för att bekämpa prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Regeringen föreslår därför att det ska inrättas ett nationellt centrum mot prostitution och människohandel för

---

¹⁶¹ Se Bilaga B.

sexuella ändamål för att skapa bättre förutsättningar för samordning, uppföljning och kunskapsproduktion.¹⁶²

Just fokuseringen på köparen av de sexuella tjänsterna är en annan av de faktorer som krävs för att göra den straffrättsliga lagstiftningen kring människohandel för sexuella ändamål effektiv ur ett bredare perspektiv. Fenomenet kan trots sin komplexa karaktär förenklas till två faktorer, tillgång och efterfrågan. Problemet kan således inte bekämpas endast utifrån ett tillgångsperspektiv. I synnerhet inte eftersom Sverige främst är ett destinationsland, vilket innebär att vi borde ha lättare för att bekämpa den efterfrågan som finns här, medan tillgången ofta har sin grund i andra länders strukturella problem. Under de senare åren har också mer fokus lagts på köparen. Dels genom kriminaliseringen av köp av sexuella tjänster, men också genom mer fokus på information och hjälp till köparna. Genom minskad efterfrågan minskar också marknaden och förhoppningsvis incitamentet för kriminella grupper att organisera människohandel för sexuella ändamål. Tillsammans kan dessa olika faktorer göra att bekämpningen mot människohandel blir mer effektiv.

---

¹⁶² Prop. 2010/11:77, *Skärpt straff för köp av sexuell tjänst*, s.32.

8 Sammanfattande slutsatser

Människohandel för sexuella ändamål är ett fruktansvärt brott. Det kan alla enas om. Det är ett fenomen och en företeelse som skadar framförallt redan utsatta kvinnor och barn, men också samhället i stort. Det är utan tvekan en företeelse som bör och måste regleras straffrättsligt. Frågan är bara hur. Den ovanstående genomgången har visat på att det är långtifrån lätt att med straffrättsliga rekvisit bekämpa ett så komplext fenomen som människohandel. För det första vet vi inte hur stort problemet är. EU och FN har gjort uppskattningar och tidigare även Sverige. Men under de senaste åren finns det överhuvudtaget inga siffror som visar på hur många offer för människohandel för sexuella ändamål som tros finnas i Sverige. Under 2010 gjordes endast 32 anmälningar om misstänkta fall av människohandel för sexuella ändamål. Detta innebär att oavsett hur mycket kunskap eller kompetens som åklagare och domstolar skulle besitta så skulle detta ändå inte leda till en hög lagföring av människohandel för sexuella ändamål. Detta verkar ibland glömmas bort i den juridiska debatten. Även en fullkomligt klar och tydlig lagstiftning hade misslyckats i uppdraget att få fast människohandelns gärningsmän. Dessutom leder de låga siffrorna till frågan om problemets egentliga omfattning, finns det där dolt under ytan, eller är det ett uppförstorat problem som fått obefogat mycket uppmärksamhet.¹⁶³ Att RKP rapporterar att antalet anmälda och upptäckta brott ökar i takt med ökade resurser till polisen tyder dock på att det är ett i högsta grad verkligt problem.

Oavsett detta är människohandel för sexuella ändamål ett så förkastbart brott att endast ett fåtal fall gör det värt uppmärksamhet. Inte bara för fenomenet i sig, utan även på grund av de svagheter i samhället det visar på, såsom patriarkala attityder, könsojämlikhet och sociala och ekonomiska skillnader mellan olika länder. Däremot gör otillräcklig kunskap och fenomenets komplexitet det ytterst svårt att upprätta en effektiv straffbestämmelse, något som ett flertal förändringar av rekvisiten de senaste åren visat på. Enligt min mening är den svenska regleringen avseende människohandel för sexuella ändamål i dagsläget inte effektiv. Dels på grund av att det funnits en osäkerhet från åklagarnas sida att åtala för brottet och dels för att domstolarna haft problem med att tillämpa lagen. Huruvida borttagandet av kontrollrekvisitet gör bestämmelsen mer effektiv återstår att se. Det största problemet enligt min mening är däremot, precis som påtalas i utredningen från 2008, att förarbetena är otydliga och enbart beskriver drastiska situationer, i synnerhet vad gäller rekvisitet otillbörliga medel. Min slutsats är därför att det inte föreligger konsensus mellan fenomenet människohandel för sexuella ändamål och den straffrättsliga regleringen. Men enligt min mening beror detta inte på fenomenets komplexitet i sig. Det

---

¹⁶³ Jfr Träskman, *Brottsligheten och dess bekämpande – en reflektion om verkliga hot och hotbilder*, SvJT 2007 s.110ff, där Träskman för en diskussion om vår egentliga vetskap om den organiserade brottslighetens omfattning.

beror på en bristande definition av vad vi avser med människohandel för sexuella ändamål. Utan ett förtydligande av detta blir det omöjligt för domstolarna att se till vilka händelseförlopp som egentligen täcker bestämmelsens rekvisit. I förarbetena till människohandelsparagrafen så ges det uttryck för att människohandel för sexuella ändamål handlar om tvång, kontroll och prostitution, om än indirekt. Den tekniska utformningen av människohandelsparagrafen ger dock utrymme för betydligt vidare tolkningar. På så vis kan den tidigare straffbestämmelsen, där kontroll var ett av rekvisiten, anses bättre stämma överens med den allmänna uppfattningen av vad fenomenet människohandel för sexuella ändamål är. Denna konsensus medförde dock en straffrättslig reglering som var mycket svår att tillämpa. Och även om konsensus föreligger så är en lagstiftning som inte kan användas meningslös. Dessutom är min uppfattning att kontrollrekvisitet inte är det som vållat åklagare och domstolar störst tolkningssvårigheter, utan de otillbörliga medlen, i synnerhet utnyttjande av någons utsatta belägenhet. Med utgångspunkt i diskussionen ovan kring detta rekvisit, menar jag att det är svårt att länka samman gärningsmannansansvaret med strukturella faktorer såsom könsojämlikhet och sociala och ekonomiska orättvisor. I synnerhet eftersom dessa ofta har sin grund i ojämlika förhållanden i ett annat land och på så vis också oftast berör gärningar som inte begåtts i Sverige. Detta lägger en nästan omöjlig bevisbörda på åklagaren. Min åsikt är att det hade vart bättre att utforma en straffbestämmelse där otillbörliga medel utmönstrades och kontrollrekvisitet behölls i en något annorlunda utformning. Detta skulle dessutom stämma bättre överens med bestämmelsens skyddssyfte som är frihet och frid. Då skulle vi också komma bort från diskussionen om eventuellt samtycke i samband med de otillbörliga medlen. Genom denna typ av utformning skulle människohandeln även avgränsas från andra typer av brott, såsom köp av sexuell tjänst, koppleri eller våldtäkt, vilka tagits upp tidigare. Denna utformning skulle stämma bättre överens med den bild som målas upp av människohandel som fenomen i förarbetena. På så vis skulle fokus inte ligga på huruvida offren varit medvetna om att de skulle delta i prostitutionsverksamhet när de väl kom till destinationsorten, utan om huruvida deras faktiska frid och frihet inskränkts. Denna inskränkning har enligt min mening egentligen inget att göra med det inledande förfarandet. En nackdel med denna utformning är dock att den skulle vara svår att tillämpa på dem som till exempel rekryterat offren. I detta fall så skulle det krävas att en åsyftad eller indirekt kontroll vore tillräcklig för fullbordat brott. Ytterligare ett problem är att Sverige är bundet av internationella instrument, där rekvisitet otillbörliga medel ingår.

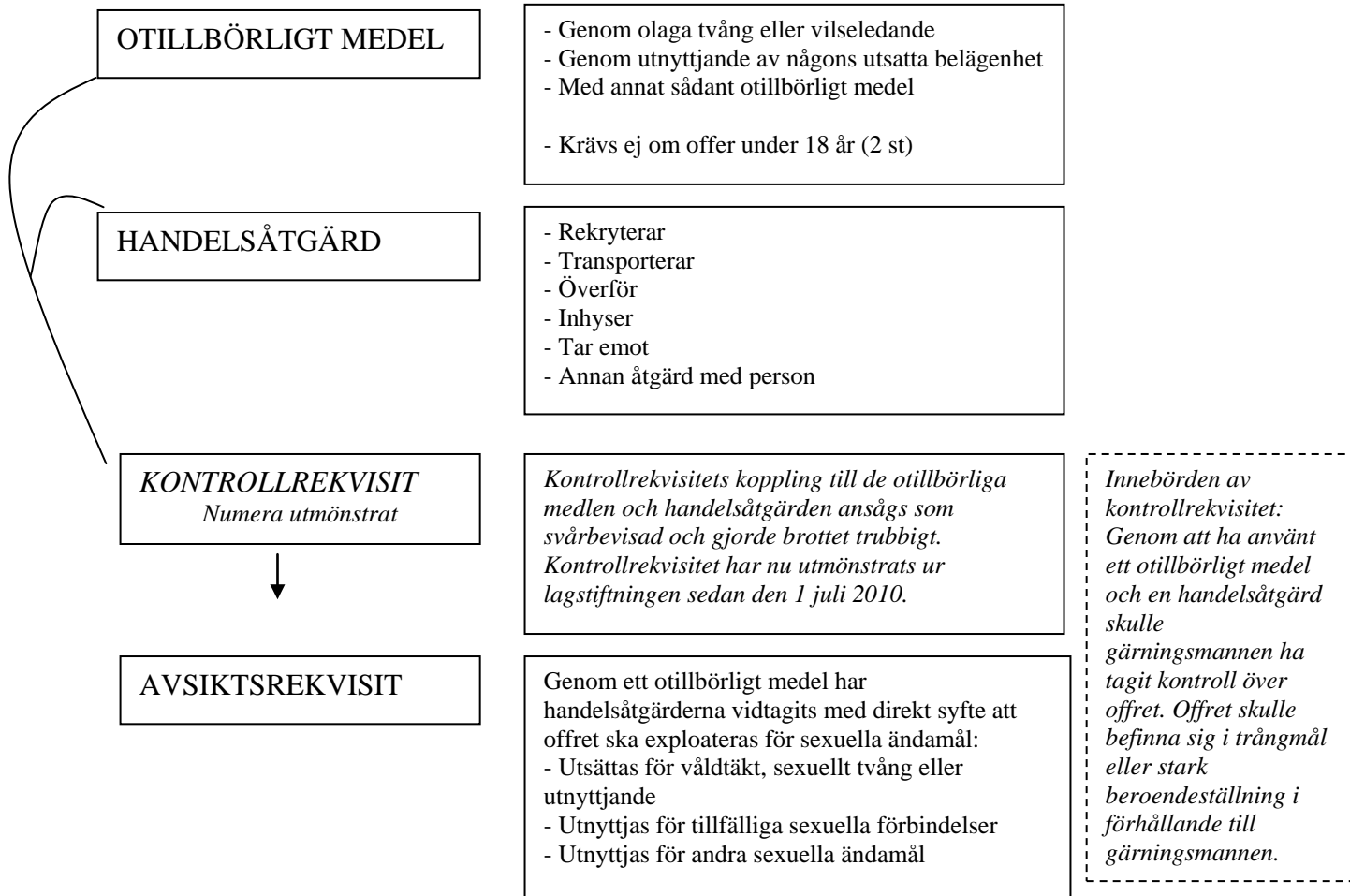
Ur ett vidare perspektiv menar jag att även den straffrättsliga effektiviteten kan förbättras genom åtgärder som i sig ligger utanför själva brottskonstruktionen. Regeringens förslag till att upprätta ett nationellt centrum mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål är ett steg i rätt riktning och borde kunna underlätta dels för kunskapsinsamling avseende hur fenomenet faktiskt ser ut men även för att skapa en gemensam definition och utgångspunkt av vad som är människohandel för sexuella ändamål. Detta borde även kunna bidra till att underlätta för

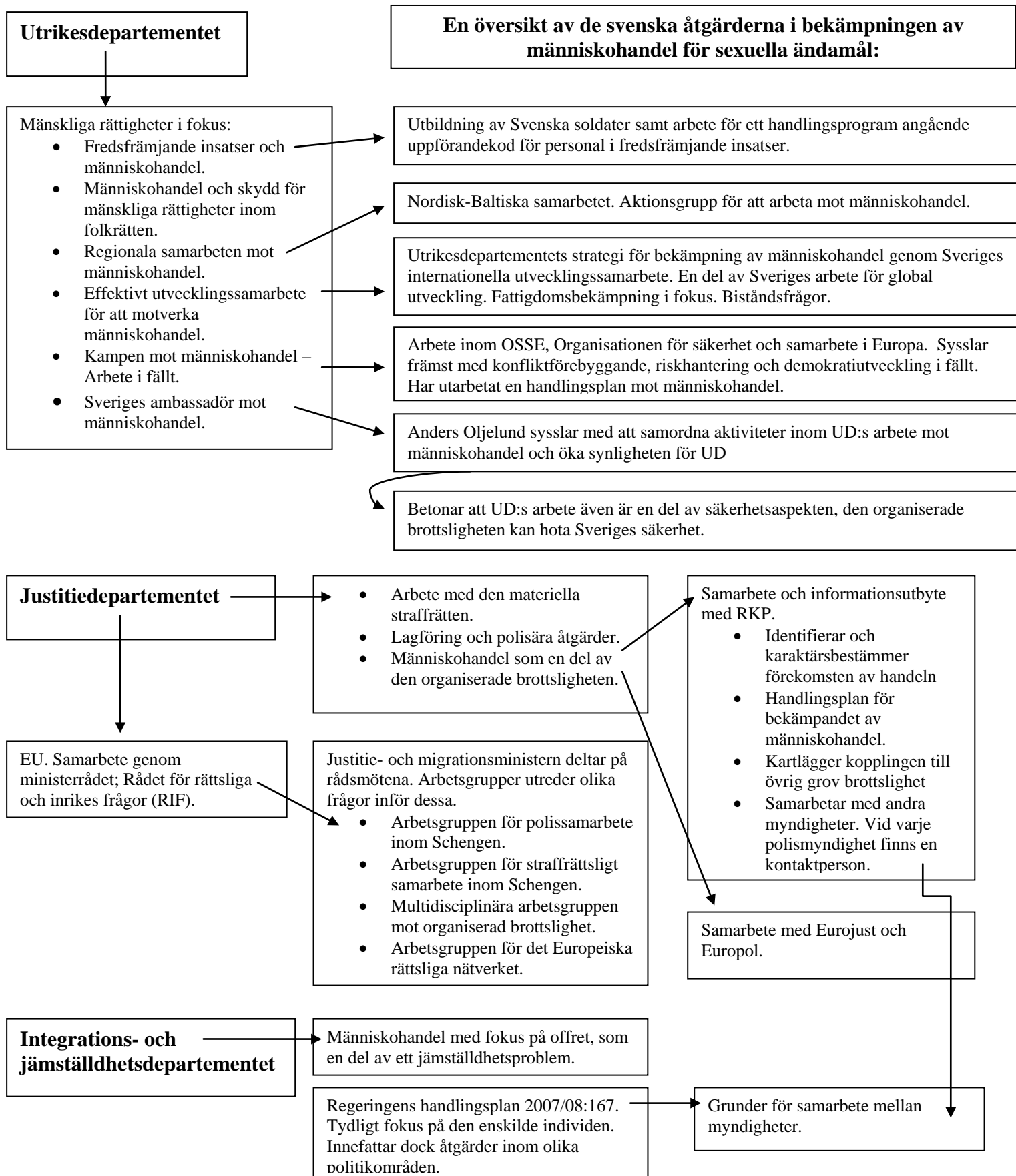
åklagare och domstolar att få en bättre bild av människohandel för sexuella ändamål, vilket kan bidra till att praxis utvecklas i de delar där förarbetena brister. Med bättre resurser och ökad kunskap hos polis, åklagare och domstolar ökar dessutom incitamentet för att även annan typ av brottslighet, så som köp av sexuella tjänster eller penningtvätt, bättre kan bekämpas, vilket indirekt kan påverka människohandel för sexuella ändamål.

Bilaga A

4:1a BrB, brottskonstruktionen av människohandel för sexuella ändamål:

Bilaga B

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur och Periodica

Andersson, Ulrika, *Människohandel och straffrätt, Individens utsatthet i relation till strukturer och diskurser*, ur *Liber amicarum et amicorum Karin Cornils: glimt af nordisk straffrätt og straffeprosessrett*. Redaktör: Thomas Elholm m.fl., Jurist- og Okonomforbundet, Köpenhamn, 2010, sid. 11-28.

Holmqvist, Lena; Leijonhufvud, Madeleine; Träskman, Per Ole; Wennberg, Suzanne, *Brottsbalken. En kommentar. Del 1 (1-12 kap.)*, Studentutgåva 5, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2007.

Jareborg, Nils, *Vilken sorts straffrätt vill vi ha?*, ur *Varning för straff, om vådan av den nyttiga straffrätten*. Redaktör: Dag Victor, Stockholm 1995, sid. 22-35.

Nebelius, Monica, *Människohandelsbrottets tillämplighet på köp av sexuell handling av barn och köp av sexuell tjänst*, SvJT 2009, sid. 906-914.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 2006.

Träskman, Per Ole, *Brottsligheten och dess bekämpande – en reflektion om verkliga hot och hotbilder*, SvJT 2007, sid. 101-121.

Wennberg, Suzanne, *Introduktion till straffrätten*, Norstedts juridik, Stockholm, 2008.

Örnemark Hansen, Helén, *”Bärplockerskor” med mera sökes – reflektion över ny svensk lagstiftning om människohandel*, *Liber amicarum et amicorum Karin Cornils: glimt af nordisk straffrätt og straffeprosessrett*. Redaktör: Thomas Elholm m.fl., Jurist- og Okonomforbundet, Köpenhamn, 2010, sid. 207-214.

Rapporter

Brottsförebygganderådet, *Sexuell människohandel – en fråga om tillgång och efterfrågan*, rapport 2008:24. Författare: Forsman, Malin, Korsell, Lars, 2008.

Regeringen, *Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål*, Skr. 2007/08:167, Integrations- och jämställdhetsdepartementet, 2008.

RKP, *Människohandel för sexuella och andra ändamål 2009*, Rapport 2010:5, Lägesrapport 11. Utgivare: Rikspolisstyrelsen, 2010.

UNDOC, *Global Report on Trafficking in Persons*, UN.GIFT, Februari 2009.

UNDOC, *Trafficking in Persons to Europe for sexual exploitation*, (Chapter extracted from "the Globalization of Crime – A Transnational Organized Crime Threat Assessment" Report), 2010.

Utrikesdepartementet, *Fattigdom och människohandel – En strategi för bekämpning av människohandel genom Sveriges internationella utvecklingssamarbete*, 2003.

Åklagarmyndigheten, *Människohandel (för sexuella ändamål) – möjligheter och svårigheter vid rättstillämpningen*, RättsPM 2007:2, Utvecklingscentrum Stockholm, 2007.

Internationella instrument

Europaparlamentet och rådets direktiv, av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF (2011/36/EU).

EU:s rambeslut av den 29 juli 2002 om bekämpande av människohandel (2002/629/RIF).

Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, Council of Europe Treaty Series, (Europarådets konvention om bekämpande av människohandel), (CETS nr 197).

Rådets direktiv av den 29 april 2004 om uppehållstillstånd för tredjelandsmedborgare som fallit offer för människohandel eller som fått hjälp till olaglig invandring och vilka samarbetar med de behöriga myndigheterna (2004/81/EG).

UN Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, (Tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn, till Förenta nationernas konvention den 15 november 2000 mot gränsöverskridande organiserad brottslighet), (Palermoprotokollet).

Offentligt tryck

Faktapromemoria 2009/10:FPM64, *Direktiv mot människohandel*

Prop. 1983/84:105, *Om ändring i brottsbalken m.m. (sexualbrotten)*

Prop. 2001/02:124, *Straffansvaret för människohandel*

Prop. 2003/04:35, *Människosmuggling och tidsbegränsat uppehållstillstånd för målsägande och vittnen m.m*

Prop. 2003/04:111, *Ett utvidgat ansvar för människohandel*

Prop. 2004/05:45, *En ny sexualbrottslag*

Prop. 2006/07:53, *Genomförande av EG-direktivet om offer för människohandel*

Prop. 2009/10:152, *Förstärkt straffrättsligt skydd mot människohandel*

Prop. 2010/11:77, *Skärpt straff för köp av sexuell tjänst*

Rskr. 2003/04:232

Rskr. 2009/10:273

SOU 2002:69, *Människosmuggling och offer för människohandel*

SOU 2008:41, *Människohandel och barnäktenskap – ett förstärkt straffrättsligt skydd*

Elektroniska källor

Hemsida 1: BRÅ, Anmälda brott 2010, 2010-04-03. http://www.bra.se:80/extra/pod/?action=pod_show&module_instance=21&id=696&statsType=100&statsCounty=La&Year=2010&type=1

Hemsida 2: Brottsoffermyndigheten, *Människohandel*, 2011-04-03. <http://www.brottsoffermyndigheten.se/default.asp?id=2966>

Hemsida 3: UNDOC, *The UNDOC Global Programme against trafficking in human Beings, GPAT*, 2011-04-03. <http://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/what-is-human-trafficking.html?ref=menuseide>

Hemsida 4: EU:s officiella webbportal, *Kampen mot människohandel*, 2011-04-03. http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_trafficking_in_human_beings/index_sv.htm

Hemsida 5: The Swedish Government's Human Rights Website, *EU:s rättsliga samarbete mot människohandel*, 2011-04-03. http://humanrights.goc.se/extra/pod/?id=95&module_instance=10action=pod_show&navid=1&subnavid=95&subnavinstance=10

Hemsida 6: Regeringskansliet, mänskliga rättigheter, *Effektivt utvecklingssamarbete för att motverka människohandel*, 2011-04-03. http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?id=93&module_instance=10&action=pod_show

Hemsida 7: Polisen, *Människohandel – Så arbetar Polisen*, 2011-04-03. <http://www.polisen.se/sv/Om-polisen/Sa-arbetar-Polisen/Olika-typer-av-brott/Manniskohandel/>

Rättsfallsförteckning

Rättsfall från Högsta Domstolen

NJA 1979 s.602

NJA 1982 s.198

NJA II 1962 s.189

Rättsfall från Hovrätterna

Svea Hovrätts dom den 26 juni 2003 (mål B 3065-03).

Svea Hovrätts dom den 19 september 2006 (mål B 3651-06).

Svea Hovrätts dom den 29 oktober 2008 (mål B 5886-08).

Rättsfall från Tingsrätterna

Solna tingsrätt den 17 april 2003 (mål B 2636-02).

Huddinge tingsrätts dom den 29 april 2004 (mål B 3848-03).

Göteborgs tingsrätts dom den 21 juni 2007 (mål B 12308-06).

Malmö tingsrätts dom den 2 november 2010 (mål B 5513-10).